

Tyrimas

„Nevyriausybių organizacijų teisinė aplinka“

Parengė:

VšĮ NVO teisės institutas

Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras

2021

Vilnius

Turinys

IVADAS	3
1. NVO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE	6
1.1. TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA	6
1.1.1. Istorinis kontekstas.....	6
1.1.2. Svarbiausi galiojančių NVO reglamentuojančių įstatymų pakeitimai.....	11
1.1.2.1. Asociacijų įstatymas	11
1.1.2.2. Viešųjų įstaigų įstatymas	12
1.1.2.3. Labdaros ir paramos fondų įstatymas	13
1.1.2.4. Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas	15
1.2. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLĄ REGLAMENTUOJANTYS TEISĖS AKTAI.....	17
1.2.1. Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas.....	17
1.2.2. Savanoriškos veiklos įstatymas	19
1.2.3. Labdaros ir paramos įstatymas	20
1.2.4. Labdaros ir paramos fondų įstatymas	22
1.2.5. Viešųjų įstaigų įstatymas.....	23
1.2.6. Asociacijų įstatymas.....	25
1.2.7. Lobistinės veiklos įstatymas ir Teisėkūros pagrindų įstatymas	29
1.2.8. Viešųjų pirkimų įstatymas	30
2. NVO TEISINĖS APLINKOS REGULIAVIMAS KAI KURIOSE ES VALSTYBĖSE	33
2.1. VOKIETIJA.....	33
2.1.1. Asociacijos Vokietijoje.....	34
2.1.2. Fondai Vokietijoje.....	34
2.1.3. Vokietijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas	35
2.2. PRANCŪZIJA	36
2.2.1. Asociacija Prancūzijoje	37
2.2.2. Fondai Prancūzijoje.....	37
2.2.3. Prancūzijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas	39
2.3. LENKIJA	40
2.3.1. Asociacijos Lenkijoje	41
2.3.2. Fondai Lenkijoje	41
2.3.3. Lenkijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas.....	42

2.4. SLOVĒNIJA	42
2.4.1. Asociacijos Slovėnijoje	43
2.4.2. Institutai Slovėnijoje	44
2.4.3. Fondai Slovėnijoje	44
2.4.4. Slovėnijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas.....	45
2.5. KROATIJA.....	45
2.5.1. Asociacijos Kroatijoje.....	46
2.5.2. Fondai Kroatijoje.....	47
2.5.3 Kroatijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas	48
3. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	49

Tyrimas atliktas įgyvendinant projektą Nr. 10.1.2-ESFA-K-917-03-0002 „Gero valdymo principų diegimas viešajame sektoriuje“, finansuojamą ES ir valstybės biudžeto lėšomis.

SĄVOKOS

NVO – nevyriausybinė organizacija;

Asociacijų įstatymas – Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas;

Viešųjų įstaigų įstatymas – Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas;

Labdaros ir paramos fondų įstatymas – Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas;

Labdaros ir paramos įstatymas – Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas;

Lobistinės veiklos įstatymas – Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas;

Savanoriškos veiklos įstatymas – Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas;

Konstitucinis Teismas – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas;

Visuomeninių organizacijų įstatymas – Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas;

Viešųjų pirkimų įstatymas – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas;

Biudžeto sandaros įstatymas – Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas;

VNS – visuotinis narių susirinkimas;

VDS – visuotinis dalininkų susirinkimas;

Teisėkūros pagrindų įstatymas – Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas;

Savanoriškos veiklos įstatymas – Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas;

Labdara – labdaros teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas labdaros dalykų teikimas Labdaros ir paramos įstatyme nurodytiems labdaros gavėjams šio įstatymo numatytais tikslais ir būdais;

Parama – paramos teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas, išskyrus leidžiamus gavėjo įsipareigojimus, paramos dalykų teikimas Labdaros ir paramos įstatyme nurodytiems paramos gavėjams Labdaros ir paramos įstatymo nustatytais tikslais ir būdais, įskaitant tuos atvejus, kai paramos dalykai perduodami anonimiškai ar kitu būdu, kai negalima nustatyti konkretaus paramos teikėjo;

NVO plėtros įstatymas – Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas;

Buhalterinės apskaitos įstatymas – Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas;

Fondas – labdaros ir paramos fondas;

Civilinis kodeksas – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas;

IVADAS

Tyrimo tikslas – analizuojant Lietuvos ir užsienio valstybių teisinį reguliavimą, ištirti Lietuvos nevyriausybinų organizacijų teisinę aplinką.

Tyrimo uždaviniai: (a) aptarti NVO teisinės aplinkos istorinį kontekstą, (b) išanalizuoti svarbiausių, NVO veiklą reglamentuojančių, įstatymų pakeitimus, (c) ištirti šiuo metu galiojančių, su NVO susijusių, įstatymų ypatumus, (d) aptarti užsienio valstybių NVO teisinės aplinkos pavyzdžius, jų (ne)pritaikomumą reguliavimui Lietuvoje, (e) atlikus minėtų klausimų analizę, pateikti išvadas ir pasiūlymus NVO teisinės aplinkos Lietuvoje tobulinimui.

Atsižvelgiant į augantį NVO sektorių ir jo reikšmę visuomenėje, itin svarbu analizuoti jo veiklos pagrindą – teisinį reguliavimą, ieškant spragų ir kitų tobulintinų aspektų. Šio tyrimo kontekste NVO yra laikomos asociacijos, labdaros ir paramos fondai bei viešosios įstaigos, kai šie juridiniai asmenys atitinka NVO plėtros įstatyme numatytą NVO sąvoką. Religinės bendruomenės ir bendrijos šiame tyrime nėra laikomos NVO. Tyrime analizuojami būtent šioms organizacijų formoms skirti Lietuvos Respublikos įstatymai, taip pat ir kiti, dėl veiklos pobūdžio joms taikytini įstatymai, pavyzdžiui, Labdaros ir paramos, Lobistinės veiklos, Savanoriškos veiklos ir kt. Be kita ko, siekiant palyginti ir analizuoti NVO teisinę aplinką Lietuvoje, tyrime apžvelgiama ir Vokietijos, Prancūzijos, Lenkijos, Slovėnijos ir Kroatijos praktika NVO teisės srityje.

1. NVO teisinis reglamentavimas Lietuvoje

1.1. Teisinio reguliavimo raida

1.1.1. Istorinis kontekstas

Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta 1992 m., yra pagrindinis teisės aktas Lietuvos teisinėje sistemoje, nuo kurio nuostatų turėtų atsispirti ir Parlamento, Vyriausybės ar kitų institucijų priimami teisės aktai. Konstitucijoje įtvirtintos pamatinės žmogaus teisės ir laisvės ir, nors šio akto nuostatos yra gana abstrakčios, jos yra matas įvertinti, ar teisėti yra kitų teisės aktų reikalavimai.

Teisė jungtis į organizacijas ir asociacijų laisvė yra ne tik pripažįstamos daugumos valstybių nacionalinės teisės, bet ir priskiriamos prie pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių, kurios įtvirtintos daugelyje teisės aktų ir garantuojamos valstybių išpareigojimais visai tarptautinei bendrijai¹.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 straipsnyje² įtvirtinta viena pagrindinių demokratinės valstybės piliečio teisių – teisė į susivienijimus, arba asociacijų laisvė. Teisė į susivienijimus yra viena iš pilietinio ir politinio veikimo garantijų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad konstitucinė teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas yra daugialypė, jos turinį sudaro teisė steigti bendrijas, politines partijas ar asociacijas, teisė įstoti į jas ir dalyvauti jų veikloje, taip pat teisė nebūti bendrijų, politinių partijų ar asociacijų nariu, teisė išstoti iš šių susivienijimų; Konstitucijoje laiduojama teisė savo valia nuspręsti, priklausyti ar nepriklausyti kuriai nors bendrijai, politinei partijai ar asociacijai; asmuo šią konstitucinę teisę realizuoja laisva valia, o ši asmens laisva valia yra pamatinis narystės įvairiose bendrijose, politinėse partijose, asociacijose principas³.

Teisė įstoti į asociaciją negali būti supriešinama su teise nestoti, nes tai vieno ir to paties konstitucinio principo – asociacijų laisvės – skirtingi aspektai. Šio principo turi būti

---

¹ Baronaitė K. (2008). Asociacijų laisvės principas. *Teisė*, 2008 66 (2), p. 130-145;

² Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014;

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas. *Žin.*, 2004, Nr. 105-3894;

laikomasi teisės aktuose, reglamentuojant visų rūšių susivienijimų steigimą bei veiklą, narystę juose, santykius, nepriklausomai nuo to, kokių teisėtų tikslų šie susivienijimai siektų⁴.

Vis dėlto, nors Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įtvirtina šią tarptautiniu mastu saugomą žmogaus teisę ir laisvę, atkreiptinas dėmesys, jog teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas garantuojama tik piliečiams. Ir nors tiek pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją⁵, tiek pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją⁶, teisė laisvai rinktis į taikius susirinkimus, taip pat laisvė jungtis kartu su kitais į visų lygių asociacijas, ypač politinėje, profesinėje ir pilietinėje srityse, yra kiekvieno asmens teisė, toks Konstitucijoje įtvirtintas susiaurintas asmenų ratas galėjo sukelti ir teisinių santykių reglamentavimo spragas pirmuosiuose nepriklausomos Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

Konstitucijoje įtvirtintos ir kitos teisės, aktualios nevyriausybinėms organizacijoms bei jų nariams: teisė turėti savo įsitikinimus ir juos reikšti, ieškoti gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, teisė rinktis į beginklius, taikius susirinkimus, be kita ko, piliečiams, priklausantiems tautinėms bendrijoms, garantuojama teisė puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius, o švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarkyti savarankiškai.

Atkūrus nepriklausomybę, be minėtų Konstitucinių nuostatų pirmiausiai atsirado nemažai Vyriausybės nutarimų, įtvirtinančių vienokią ar kitokią ne pelno organizacijų rūšį⁷.

1992 m. gegužės 26 d. Vyriausybės nutarime Nr. 393 „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“⁸ įvardijama, jog ne pelno organizacijos (įmonės) yra ūkio subjektai, kurie: užsiima labdara, valstybės ekonominiu ir socialiniu plėtojimu ar kita visuomenei naudinga veikla, kuria nesiekama pelno; veikia kultūros ir švietimo, mokslo ir studijų, sveikatos apsaugos ir socialinės rūpybos, kūno kultūros ir sporto, profesinėje srityse. Ne pelno organizacija (įmonė) yra juridinis asmuo, kurio steigėjais gali būti vienas ar keli fiziniai ar juridiniai asmenys, turintis įstatinį kapitalą, už savo prievoles atsakantis visu savo turtu, turintis aukščiausiąjį valdymo organą (steigėjų, narių ar dalininkų susirinkimą) ir vykdomąjį organą (kolegialų ar vienasmenį). 1996 m. liepos 3 d. priimtas Lietuvos Respublikos ne pelno organizacijų (įmonių) reorganizavimo įstatymas, kuris nustatė, kad Vyriausybės nutarimo Nr. 393 pagrindu įsteigtos organizacijos (įmonės) turi būti reorganizuotos į ne pelno organizacijas ar įmones, kurias nustato Asociacijų įstatymas,

---

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-287/2011.

⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 40-987. 11 str.

⁶ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2012). OJC 326. 12 str.

⁷ Šimašius R. (2006). *Ne pelno organizacijos ir jų reglamentavimas*;

⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 393 „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 21-628;

Labdaros ir paramos fondų įstatymas, Viešųjų įstaigų įstatymas, Visuomeninių organizacijų įstatymas ir Įmonių įstatymo 6 straipsnis (pastarasis nurodo įvairių rūšių įmones)⁹.

Vyriausybės 1993 m. liepos 27 d. nutarimu Nr. 568¹⁰ patvirtintos Labdaros organizacijų ir labdaros fondų steigimo bei registravimo nuostatos, kuriose nurodoma, jog labdaros organizacijos – tai savanoriškos visuomeninės organizacijos, steigiamos labdaros ir paramos tikslams įgyvendinti; labdaros fondai – tai savanoriškos visuomeninės organizacijos, steigiamos konkrečioms labdaros tikslams ar paramos programoms įgyvendinti. Tai – juridiniai asmenys, atsakantys visu savo turtu, kurių steigėjais gali būti visi Lietuvos Respublikos piliečiai, juridiniai asmenys bei ūkio subjektai, neturintys juridinio asmens teisių, taip pat tarptautinės labdaros organizacijos ir labdaros fondai. 1996 m. balandžio 10 d. priimtas Labdaros ir paramos fondų įstatymas, kurį laiką taikytas kartu su minėtu Vyriausybės nutarimu. 2004 m. kovo 18 d. priimtas šis Vyriausybės nutarimą bei susijusius teisės aktus naikinantys Vyriausybės nutarimas Nr. 273 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų labdaros ir paramos klausimais pripažinimo netekusiais galios¹¹“, taigi labdaros ir paramos fondų veiklą reglamentuojančiu teisės aktu išlieka Labdaros ir paramos fondų įstatymas.

Viešųjų įstaigų steigimą reglamentuoja 1996 m. priimtas Viešųjų įstaigų įstatymas¹². Iki jo priėmimo panašią veiklą, kokią gali vykdyti viešosios įstaigos, vykdė ne pelno organizacijos (įmonės) ir jų veikla buvo reglamentuojama Vyriausybės nutarimu Nr. 393¹³. Viešosios įstaigos apibūdinamos kaip ne pelno siekiantys asmenys, kurių tikslas yra tenkinti viešuosius interesus veikiant sveikatos priežiūros, sporto, kultūros, švietimo ir kitose visuomenei naudingose srityse¹⁴. Pastebima, kad ne pelno organizacijos (įmonės) gali vykdyti visuomenei naudingą veiklą bei kitą veiklą, kuria nesiekama pelno, taip pat Vyriausybės nutarime nurodytos sritys, kuriose veikia šios organizacijos (įmonės).

1995 m. priimtu Visuomeninių organizacijų įstatymu¹⁵ mėginta apibrėžti visuomeninės organizacijos sąvoką – tai Lietuvos Respublikos piliečių savanoriškas susivienijimas, sudarytas bendriems narių poreikiams ir tikslams, kurie nėra priešingi Lietuvos

---

⁹ Lietuvos Respublikos ne pelno organizacijų (įmonių) reorganizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, 68-1634;

¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 568 „Dėl Labdaros organizacijų ir labdaros fondų steigimo ir registravimo tvarkos bei sąlygų“. *Valstybės žinios*, 33-761;

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 273 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų labdaros ir paramos klausimais pripažinimo netekusiais galios“, *Valstybės žinios*, 41-1332;

¹² Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, 68-1633;

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 393 „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 21-628

¹⁴ *Ibid*, 2 str. 1 d.

¹⁵ Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas (1995). *Valstybės žinios*, 18-400;

Respublikos Konstitucijai ir įstatymams, tenkinti bei įgyvendinti, išskyrus politines partijas, kitas politines organizacijas, profesines sąjungas, religines bendrijas ir organizacijas, tas bendrijas, organizacijas ar asociacijas, labdaros organizacijas ir labdaros ir paramos fondus, kurių steigimo ir veiklos tvarką nustato kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Kaip ir minėta, visuomeninių organizacijų steigėjais ir nariais, pagal šio įstatymo 4 str. bei 7 str., galėjo būti tik Lietuvos Respublikos piliečiai, sulaukę 18 metų.

Visuomeninių organizacijų įstatymo 6 str. visuomeninėms organizacijoms suteikiama teisė vienytis į sąjungas, kurios steigiamos ir veikia šio įstatymo nustatyta tvarka, t. y. įgaliojant visuomeninių organizacijų valdymo organą ar narius (nari) dalyvauti visuomeninių organizacijų sąjungos steigiamajame suvažiavime, konferencijoje ar susirinkime. Tikėtina, tai galėjo sukelti neaiškumų, kadangi šios sąjungos turėjo veikti, kaip minėta, įstatymo nustatyta tvarka, kuri buvo skirta fizinių asmenų susivienijimams.

1996 m. priimta pirmoji Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo redakcija¹⁶, pagal kurią asociacija – tai juridinių bei fizinių asmenų savanoriškas susivienijimas, vykdamas asociacijos narių nustatytus ūkinius, ekonominius, socialinius, kultūros, švietimo, mokslinio tyrimo uždavinius bei funkcijas. Įstatymo 4 str. nurodoma, jog asociacijos nariais gali būti jau ne tik Lietuvos Respublikos piliečiai, tačiau ir kitų valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys.

Kaip ir visuomeninėms organizacijoms, asociacijoms suteikta teisė savo bendriems uždaviniams spręsti jungtis į sąjungas (konfederacijas), kurios steigiamos ir veikia Asociacijų įstatymo nustatyta tvarka. Šiuo atveju probleminių klausimų nekyla, kadangi įstatymas skirtas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims.

Ilgą laiką visuomeninių organizacijų veiklą reglamentavo Visuomeninių organizacijų įstatymas, o asociacijų – Asociacijų įstatymas, sudarydami praktines šių įstatymų taikymo problemas Civilinio kodekso atžvilgiu. Atsižvelgiant į nedidelius skirtumus tarp šių juridinių asmenų teisinių formų, kurie iš esmės išnyksta nusprendus numatyti įstatyme galimybę visuomeninių organizacijų nariais būti ir juridiniams asmenims, yra tikslinga atsisakyti dviejų įstatymų, reglamentuojančių panašias juridinių asmenų teises formas ir reglamentuoti kaip vieną juridinio asmens teisinę formą. Dėl šių priežasčių 2004 m. buvo priimtas ir įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo¹⁷ redakcija, kuria panaikintas Visuomeninių organizacijų įstatymas ir visos visuomeninės organizacijos tapo asociacijomis.

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 32-786;

¹⁷ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-745;

1998 m. kovo 29 d. panaikintas anksčiau minėtas Vyriausybės nutarimas „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“ bei su juo susiję teisės aktai¹⁸. Taigi nuo 1998 m. NVO teisinės formas reglamentuojančiais įstatymais išlieka Asociacijų įstatymas, Viešųjų įstaigų įstatymas bei Labdaros ir paramos fondų įstatymas.

Augant nevyriausybinių organizacijų sektoriui ir poreikiui šio sektoriaus plėtrą ir veikimą reguliuoti, 2014 m. įsigaliojo NVO plėtros įstatymas¹⁹. Čia pirmą kartą aiškiai apibrėžta nevyriausybinių organizacijų sąvoka – tai nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas. Svarbu paminėti, kad prie nevyriausybinių organizacijų nepriskirtinos:

1. profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos ir jų susivienijimai;
2. įstatymu nustatyta tvarka steigiamos organizacijos, kuriose narystė yra privaloma tam tikros profesijos atstovams;
3. susivienijimai, kurių daugiau kaip 1/3 dalyvių yra privatūs juridiniai asmenys;
4. sodininkų bendrijos;
5. daugiabučių gyvenamų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos ir kitokios bendro nekilnojamojo turto valdymo tikslu įsteigtos bendrijos;
6. šeimos.

Įstatyme apibrėžti valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimo su nevyriausybinių organizacijomis, taip pat pagrindiniai nevyriausybinių organizacijų plėtros politikos nustatymo, formavimo, įgyvendinimo principai. Išskirti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimo su nevyriausybinių organizacijomis įgyvendinimo būdai.

Taigi, darytina išvada, jog ne pelno organizacijų reikšmė buvo suprantama nuo pat valstybės atkūrimo. Nepaisant to, NVO samprata keitėsi ir formavosi gana ilgą laiką. Galima teigti, jog 2004-ieji laikytini kertiniais metais, nes, priėmus naują Asociacijų įstatymo redakciją, panaikinta „praktinė“ kelių įstatymų konkurencija, taip kuriant vis aiškesnę teisinę aplinką NVO.

---

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 346 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, reglamentuojančių ne pelno organizacijų (įmonių) steigimą ir registravimą, pripažinimo netekusiais galios“. *Valstybės žinios*, 30-799;

¹⁹ Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas (2014). TAR, 18.

1.1.2. Svarbiausi NVO reglamentuojančių įstatymų pastarųjų metų pakeitimai

1.1.2.1. Asociacijų įstatymas

2004 m. priėmus Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymą, kuriuo panaikintas Visuomeninių organizacijų įstatymas, išplėstas asociacijos apibrėžimas. Tai – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus.

Nuo priėmimo Asociacijų įstatymas keistas kelis kartus. Vienas iš aktualiausių pakeitimų yra 2010 m. gruodžio 14 d. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo 8 straipsnio pakeitimas,²⁰ kuriuo pakoreguota dalyvavimo kitame visas ar dalį visuotinio narių susirinkimo turinčiame organe (konferencijoje, suvažiavime, kongrese, asamblėjoje ar kt.) tvarka: šio organo narys dalyvauja fiziškai pats arba įgalioja kitą asmenį arba su juo sudaro balsavimo teisės perleidimo sutartį; juridinis asmuo visuotiniame narių susirinkime, kaip narys, atstovaujamas tik jo darbuotojų, dalyvių ar valdymo organų narių; kiekvienas asociacijos nariams atstovaujantis asmuo turi tiek balsų, keliems asociacijos nariams jis atstovauja.

Šis Asociacijų įstatymo pakeitimas kritikuotas, nes juo susiaurinamas asmenų, galinčių atstovauti juridinių asmenų interesams visuotiniame narių susirinkime, ratas. Neigiamai vertintas ir siūlymas panaikinti anksčiau įtvirtintą galimybę asociacijoms įstatuose nusimatyti kitokį balsų paskirstymo būdą nei kiekvienas asociacijos nariams atstovaujantis asmuo turi tiek balsų, keliems asociacijos nariams jis atstovauja, nes jis riboja asociacijų laisvę. Visgi šis pakeitimas buvo priimtas ir tokia Asociacijų įstatymo redakcija galiojo iki 2018 m. spalio 25 d.

2015 m. balandžio 23 d. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo Nr. IX-1969 8, 9 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatyme²¹ išplėstos asociacijos valdymo organo pareigos: valdymo organas įpareigotas ir būti atsakingu už asociacijos finansinių ataskaitų rinkinio, kartu su asociacijos veiklos ataskaitos parengimą ir pateikimą visuotiniam narių susirinkimui; iki tol valdymo organas buvo įpareigotas parengti ir visuotiniam narių susirinkimui pateikti tik asociacijos veiklos ataskaitą.

---

²⁰ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo Nr. IX-1969 8 str. pakeitimo įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 152-7790;

²¹ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo Nr. IX-1969 8, 9 ir 10 str. pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 6557;

Dėl 9 str. pakeitimo, koreguotas ir 10 str.: atskirtos metinė veiklos ataskaita ir finansinės atskaitomybės, įpareigojant metinių finansinių ataskaitų rinkinį ir veiklos ataskaita pateikti juridinių asmenų registru. 2017 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo 10 str. pakeitimo įstatymu²² minėtasis straipsnis išplėstas, įpareigojant veiklos ataskaitą ir metinių finansinių ataskaitų rinkinį paskelbti ir asociacijos interneto svetainėje (jei asociacija ją turi), išskyrus fizinių asmenų duomenis, kurie pagal įstatymus viešai neskelbiami. Šiuo pakeitimu siekta užtikrinti didesnę asociacijų veiklos skaidrumą, tačiau ataskaitų teikimas ir interneto svetainėje, kai jos jau yra viešai prieinamos Registrų centro svetainėje, gali būti laikomas pertekline administracine našta.

2018 m. spalio 25 d. buvo priimtas (įsigaliojo 2018 m. lapkričio 13 d.) Asociacijų įstatymo pakeitimas²³, kuriuo Asociacijų įstatyme vėl atsirado galimybė asociacijos įstatuose nusimatyti kitokią balsų pasiskirstymo tvarką. Šis pakeitimas buvo labai aktualus dideliai daliai daugiau narių turinčių asociacijų, kurios neturėjo galimybių į visuotinius narių susirinkimus sukviesti visų savo narių. Asociacijos ėgijo daugiau laisvės įstatuose nusimatyti joms patogų balsų pasiskirstymo būdą. Asociacijos padalinių deleguojami atstovai gali turėti daugiau balsų, priklausomai nuo atstovaujamų narių skaičiaus, tačiau nebūtinai lygiai tiek, kiek narių atstovaujama. Pavyzdžiui, 10-20 narių atstovaujantys delegatai turi 2 balsus, 20-50 narių atstovaujantys delegatai turi 3 balsus, o 50 ir daugiau narių atstovaujantys delegatai turi 5 balsus ir pan.

Vėlesniais Asociacijų įstatymo pakeitimais išplėtos metinių finansinių ataskaitų rinkinio ir veiklos ataskaitos pateikimo ir tvirtinimo nuostatos, aprašytos valdymo organo kompetencijos, įtvirtintas reikalavimas veiklos ataskaitoje konkrečiai įvardyti asociacijos vienijamus juridinius asmenis, nurodyti vienijamas NVO.

1.1.2.2. Viešųjų įstaigų įstatymas

2004 m. sausio 27 d. priimtas Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1977²⁴, kuriuo iš esmės pakeistas nuo 1996 m. liepos galiojęs Viešųjų įstaigų įstatymas. Tačiau jau 2007 m. sausio 18 d. priimtas Viešųjų įstaigų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. X-1048²⁵, kuriame patikslinta viešosios įstaigos sąvoka, tai – pelno

---

²² Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo Nr. IX-1969 10 str. pakeitimo įstatymas (2017). TAR, 11075;

²³ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo Nr. IX-1969 8 straipsnio pakeitimo įstatymas (2018). TAR, 18209;

²⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-752;

²⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 2, 4, 5, 7, 9, 10, 13, 16 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 17-631;

nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą.

2011 m. birželio 16 d. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 12 str. pakeitimo ir papildymo įstatyme²⁶ detalizuotas viešosios įstaigos ataskaitos turinys: be kitos informacijos, turi būti nurodytos viešosios įstaigos sąnaudos valdymo išlaidoms, atitinkami duomenys apie viešosios įstaigos vadovą, kiekvieną kolegialaus organo narį, viešosios įstaigos išlaidos išmokoms su viešosios įstaigos dalininku susijusiems asmenims. Be kita ko, viešosios įstaigos įpareigotos veiklos ataskaitas pateikti Juridinių asmenų registruir ir paskelbti savo interneto svetainėje, o jos nesant – tretiesiems asmenims sudaryti sąlygas su šia ataskaita susipažinti viešosios įstaigos buveinėje.

2018 m. gegužės 24 d. Viešųjų įstaigų įstatymo straipsnių pakeitimo įstatymu Nr. XIII-1177²⁷ iš esmės pakeistas 11 ir 12 str.: detalizuotas metinių finansinių ataskaitų rinkinio, kurį sudaro finansinės būklės ataskaita, veiklos rezultatų ataskaita ir finansinių ataskaitų aiškinamasis raštas ir veiklos ataskaitos turinys, jų rengimo ir pateikimo ypatumai, finansinių ataskaitų audito atlikimo sąlygos.

Vėliau Viešųjų įstaigų įstatymas buvo keistas dar kelis kartus, sudaryta galimybė viešosios įstaigos sąskaitą turėti ne tik banke, bet ir kredito ar elektroninių pinigų įstaigoje, žurnalistams gauti informaciją apie viešąją įstaigą iš Juridinių asmenų dalyvių sistemos.

1.1.2.3. Labdaros ir paramos fondų įstatymas

1996 m. priimtas ir įsigaliojo Labdaros ir paramos fondų įstatymas Nr. I-1232²⁸, kuriame fondas buvo suprantamas kaip neturinti narių ne pelno organizacija, kurios veiklos tikslai yra labdara arba (ir) parama mokslo, kultūros, švietimo, meno, religijos, sporto, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos, aplinkos apsaugos ir kitoms Labdaros ir paramos įstatymo nustatytiems sritims. Šioje įstatymo redakcijoje įtvirtintas draudimas fondui vykdyti komercinę veiklą, būti ūkinių bendrijų tikroju nariu, skolintis lėšų²⁹.

---

²⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 12 str. pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 78-3794;

²⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo Nr. I-1428 1, 3, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas (2018). TAR, 9068;

²⁸ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 32-787;

²⁹ *Ibid*, 9 str. 2 d.

Nuo įsigaliojimo Labdaros ir paramos fondų įstatymas keistas daugiau nei dešimt kartų. Toliau bus peržvelgiami keli reikšmingiausi pakeitimai.

2004 m. sausio 13 d. įsigaliojus Labdaros ir paramos fondų įstatymo pakeitimo įstatymui³⁰, detalizuota fondo samprata. Tai – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio pagrindiniai veiklos tikslai – labdaros arba (ir) paramos bei kitokios pagalbos teikimas Labdaros ir paramos įstatymo ir šio įstatymo numatyta tvarka fiziniams ir juridiniams asmenims anksčiau minėtose srityse.

Kartu, siekiant, kad fondų gaunamos lėšos labdarai ir paramai būtų naudojamos tik pagal paskirtį ir nebūtų piktnaudžiaujama fondo turto ar lėšomis, įstatyme numatoma daugiau apribojimų, pvz., fondams neleidžiama neatlygintinai perduoti fondo turto nuosavybėn, pagal patikėjimo ar panaudos sutartį fondo steigėjui ar su juo susijusiam asmeniui, įkeisti savo turto, suteikti paskolas, pirkti prekes ar paslaugas už akivaizdžiai didelę kainą, laiduoti ar garantuoti kitų asmenų prievolių įvykdymo ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad nemažai fondų, pradėdami savo veiklą, neturi pakankamai lėšų administravimo išlaidoms, įstatyme atsisakoma reikalavimo fondams privalomai turėti apmokamą administraciją.³¹ Iki šio pakeitimo įsigaliojimo kiekvienas fondas privalėjo turėti administracijos vadovą ir vyriausiąjį finansininką (buhalterį), dirbančius pagal darbo sutartį.

2004 m. pakeitimo įstatymu įtvirtintas dar vienas itin reikšmingas pokytis – panaikintas draudimas fondams vykdyti ūkinę komercinę veiklą. Šis draudimas yra viena iš esminių priežasčių, kodėl daugelis nenarystės NVO rinkdavosi viešosios įstaigos, o ne labdaros ir paramos fondų teisinę formą. Naujoji įstatymo redakcija nurodo, kad fondai gali vykdyti ūkinę komercinę veiklą, jei ji neprieštarauja jo įstatams bei veiklos tikslams ir reikalinga jo tikslams pasiekti. Šis pakeitimas stipriai praplėtė fondų galimybes.

Nuo 2013 m. į Labdaros ir paramos fondų įstatymą įtraukti straipsniai, apibrėžiantys paramos dalykų perdavimą sutartimi, testamentu bei paramos valdymo taisykles. Atsiranda neliečiamojo kapitalo investavimą ir valdymą reguliuojančios nuostatos. Fondo neliečiamasis kapitalas, tai – fondo valdomos jam perduotos ir nuo jo kito turto neribotam laikui atskirtos lėšos, iš kurių investavimo gautas pajamas fondas naudoja savo įstatuose nustatytiems visuomenei naudingiems veiklos tikslams įgyvendinti, taip pat kitiems Labdaros ir paramos fondų įstatyme nustatytiems tikslams.

---

³⁰ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymo pakeitimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 7-128;

³¹ Labdaros ir paramos fondų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. IXP-1701

2018 m. įsigaliojusiu pakeitimu patikslinta informacija apie fondų gautą ir teiktą paramą, kurią būtina pateikti fondo metiniame pranešime. Nuo 2018 m. būtina pateikti informaciją apie gautą paramą (pateikiant informaciją apie paramos teikėjus juridinius asmenis, turi būti atskirai nurodytas kiekvienas paramą suteikęs juridinis asmuo, jo suteiktos paramos dalykas ir jo vertė) ir jos panaudojimą bei apie paties fondo suteiktą labdarą ir (ar) paramą.

Vėlesniais pakeitimais koreguotos metinio finansinių ataskaitų rinkinio ir metinio pranešimo (bei metinės ataskaitos) turinį nustatančios normos. Taip pat Labdaros ir paramos fondų įstatymas papildytas nauju straipsniu, detalizuojančiu informaciją pateikiamą apie fondų, kurie yra NVO, dalininkus.

1.1.2.4. Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas

2014 m. įsigaliojo NVO plėtros įstatymas³². NVO plėtros įstatyme pirmą kartą apibrėžta nevyriausybines organizacijas sąvoka, aptartas valstybės ir savivaldybių bendradarbiavimas su NVO, įkurta NVO taryba – patariamoji institucija NVO politikos klausimais.

NVO plėtros įstatymu taip pat nustatyta, kokie juridiniai asmenys nėra laikomi NVO. Iki 2020 m. kovą įsigaliojusio NVO plėtros įstatymo pakeitimo be kitų juridinių asmenų NVO nebuvo laikomi juridiniai asmenys, kurių VDS daugiau nei 1/3 balsų turi valstybė arba savivaldybė arba juridinis asmuo, kurio visuotiniame dalyvių susirinkime valstybė ar savivaldybė turi daugiau kaip 1/3 balsų. 2020 m. ši nuostata patikslinta kaip ne NVO išskiriant juridinius asmenis, kurių daugiau negu 1/3 dalyvių yra juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybiniomis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis bei juridinius asmenis, kurių dalyviai – juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybiniomis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis, turi daugiau negu 1/3 balsų visuotiniame dalyvių susirinkime. Iki šio pakeitimo įsigaliojimo kai kurios verslo asociacijos, taip pat kitos asocijuotos struktūros galėjo būti laikomos NVO. Tačiau tai iki galo neišsprendė visų NVO apibrėžimo klausimų – liko neaišku, ar religinės bendruomenės ir bendrijos yra NVO.

2020 m. įsigaliojusiu pakeitimu taip pat išskirta savivaldybės tarybos kompetencija formuojant ir įgyvendinant nevyriausybinių organizacijų plėtros politiką, detalizuotas

---

³² Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas (2014). TAR, 18;

savivaldybės nevyriausybinių organizacijų tarybos darbas, sudaryta galimybė pažymėti organizaciją kaip NVO Juridinių asmenų registre.

Su NVO finansavimu susiję papildymai yra ypač aktualūs NVO sektoriaus stiprinimui. NVO plėtros įstatyme nurodoma kokiems tikslams įgyvendinti konkurso būdu gali būti skiriamas valstybės ar savivaldybių finansavimas. Taip pat numatoma, kad skirtų lėšų administravimo tvarka, projektų vertinimo procedūros, lėšų pervedimo ir atsiskaitymo už gautą finansavimą tvarka yra nustatoma Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos (gaunant finansavimą iš savivaldybių – savivaldybės tarybos). Pabrėžiama, kad finansavimą pagal šį straipsnį gali gauti tik NVO sąvoką atitinkantys juridiniai asmenys.

Nustatytas ir finansavimo neskyrimo pagrindų sąrašas, kuriame nurodoma, kad valstybės ar savivaldybių lėšos gali būti neskiriamos, jei yra bent vienas iš šių pagrindų:

- 1) NVO veikla sustabdyta arba apribota;
- 2) NVO taikomas turto areštas, ji yra likviduojama ar pradėta bankroto procedūra;
- 3) NVO prašydama finansavimo pateikė tikrovės neatitinkančius ar suklastotus dokumentus;
- 4) NVO neįvykdė anksčiau skirtų lėšų naudojimo sutarties ar padarė esminį sutarties pažeidimą;
- 5) NVO neatitinka projektų konkursų reikalavimų;
- 6) NVO nėra pateikusi finansinių ataskaitų rinkinio, veiklos ataskaitos ir savo interneto svetainėje (jeigu ją turi) viešai neskelbia informacijos apie įgyvendinamus ar įgyvendintus projektus.

Asignavimų valdytojai savo interneto svetainėje privalo skelbti informaciją apie numatomas finansuoti veiklų sritis, finansavimo teikimo sąlygas ir tvarką, NVO, kurios pateikė paraiškas dėl finansavimo, NVO, kurios gavo finansavimą, informaciją apie NVO įgyvendinamus ir įgyvendintus projektus. Šiomis nuostatomis pirmą kartą suteiktas įstatyminis pagrindas NVO konkursiniam finansavimui.

Taip pat įsteigiamas NVO fondas, kuris sudaromas siekiant kaupti lėšas ir jas paskirstyti NVO, įskaitant bendruomenines organizacijas, taip pat nevyriausybinių organizacijų plėtros valstybės politikai formuoti ir įgyvendinti. Šiai politikai formuoti ir įgyvendinti gali būti panaudojama ne daugiau nei 20 proc. NVO fondo lėšų. Plačiau NVO fondo veiklą reguliuoja NVO fondo nuostatai.

1.2. Nevyriausybinių organizacijų veiklą reglamentuojantys teisės aktai

1.2.1. Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas

NVO plėtros įstatymas nustato NVO plėtros valstybės politikos formavimo ir įgyvendinimo principus, NVO plėtros valstybės politiką formuojančius ir įgyvendinančius subjektus, NVO tarybos ir savivaldybių NVO tarybų sudarymo tvarką ir funkcijas, NVO finansavimo valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšomis tikslus ir tvarką, NVO duomenų tvarkymą³³.

NVO plėtros įstatyme apibrėžta NVO sąvoka, tai – nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų valdymo nepriklausomas savanoriškumo pagrindais įsteigtas visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra siekti politinės valdžios arba įgyvendinti vien tik religinius tikslus. Reikšmingos ir nuostatos, nurodančios kokie juridiniai asmenys nėra NVO. Visų pirma, tai juridiniai asmenys, kurių daugiau negu 1/3 dalyvių yra juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybinėmis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis. Antra, juridiniai asmenys, kurių dalyviai – juridiniai asmenys, nesantys nevyriausybinėmis organizacijomis arba religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis, turi daugiau negu 1/3 balsų visuotiniame dalyvių susirinkime. Taip pat NVO nelaikomos politinės partijos, profesinės sąjungos, kitos organizacijos, kuriose narystė privaloma tam tikrų profesijų atstovams, sodininkų, daugiabučių savininkų bendrijos, šeimos, nuolatinės arbitražo institucijos.

NVO plėtros įstatyme skiriamos grupinės naudos (veikla teikia naudą tik dalyviams) ir viešosios naudos NVO (veikla teikia naudą ne tik jos dalyviams, bet ir visuomenei). Viešosios naudos NVO valstybės asignavimų valdytojai gali teikti prioritetą skiriant finansavimą. NVO plėtros įstatymas nenumato konkrečių kriterijų, kuriais remiantis galima NVO priskirti prie grupinės ar viešosios naudos NVO – tai paliekama poįstatyminiams teisės aktams.

NVO plėtros įstatymas nurodo nevyriausybinių organizacijų plėtros valstybės politikos formavimo principus. Įtvirtinama nuostata, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, valstybės institucijos ir įstaigos konsultuojasi dėl aktualių rengiamų teisės aktų projektų su tam tikroje viešosios politikos srityje veikiančiomis skėtinėmis nacionalinėmis nevyriausybinėmis organizacijomis ir (arba) Nevyriausybinių organizacijų taryba. Taip pat

---

³³ NVO plėtros įstatymas 1 str.

tariamasi ir savivaldybės lygmeniu tarp savivaldybės institucijų ir įstaigų bei savivaldybės nevyriausybinių organizacijų tarybos. Vykdam dialogą siekiama įgyvendinti dalyvavimo ir įtraukimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, informavimo, lygybės principus.

Pariteto (tolygaus atstovavimo) principą įgyvendina Nevyriausybinių organizacijų taryba, kurią sudaro 20 narių, iš kurių 10 – NVO atstovai. Ši taryba renkama 2 metų kadencijai, NVO atstovai deleguojami Nevyriausybinių organizacijų tarybos nuostatų nustatyta tvarka. Konkretus Savivaldybės nevyriausybinių organizacijų tarybos narių skaičius nėra nustatomas, tačiau laikomasi principo, kad ne daugiau kaip 1/2 tarybos narių būtų savivaldybės institucijų ir įstaigų atstovai ir ne mažiau kaip 1/2 tarybos narių būtų nevyriausybinių organizacijų, veikiančių savivaldybės teritorijoje, atstovai.

NVO plėtros įstatymas numato kokiais atvejais NVO gali konkurso būdu gauti valstybės ar savivaldybių finansavimą:

- 1) Organizacijų veiklai stiprinti;
- 2) Tiksliniams veiklos projektams įgyvendinti;
- 3) Gebėjimų reikalingų viešųjų paslaugų teikimui stiprinimas;
- 4) Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymo įgyvendinimui;
- 5) Strateginėms valstybės ir nevyriausybinių organizacijų partnerystės sutartims įgyvendinti.

NVO finansavimui taip pat aktualios NVO fondo veiklą reglamentuojančios nuostatos. NVO fonde kaupiamos lėšos iš nuolatinių Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio valstybės biudžete liekančios dalies, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai skiriamų asignavimų ir iš kitos teisėtos lėšos. NVO fonde sukauptos lėšos gali būti panaudojamos NVO instituciniams gebėjimams stiprinti bei NVO fondo nuostatuose numatytoms NVO veikloms finansuoti. Sprendimus dėl NVO fondo lėšų paskirstymo priima NVO fondo taryba, kurią sudaro 3 NVO atstovai (deleguojami NVO tarybos), 3 valstybės institucijų ir įstaigų atstovai ir vienas NVO srities mokslininkas. Tačiau dėl Konstitucinio Teismo suformuotos praktikos³⁴ ši nuostata turės būti keičiama.

Stiprinant NVO sektorių reikšminga ir nuostata, kad juridinio asmens vadovas Juridinių asmenų registre gali pažymėti, jog jo vadovaujamas juridinis asmuo yra nevyriausybinių organizacija. Ši žyma gali būti panaikinta asignavimų valdytojo, Juridinių

---

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutarimas Nr. KT187-N15/2020. TAR, 2020-23045.

asmenų registro tvarkytojo ar paties juridinio asmens iniciatyva. Toks žymėjimas leidžia stebėti kiek NVO organizacijos požymius atitinkančių organizacijų veikia Lietuvoje.

1.2.2. Savanoriškos veiklos įstatymas

2011 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojo Savanoriškos veiklos įstatymas³⁵, kurio paskirtis – nustatyti savanoriškos veiklos ypatumus, principus, savanorio ir savanoriškos veiklos organizatoriaus teises ir pareigas, savanoriškos veiklos organizavimo tvarką, savanorių draudimo, savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo atvejus. Pagal šio įstatymo 2 str., savanoriška veikla – savanorio neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu.

Įstatymo 6 str. įvardijama, kas gali būti savanoriškos veiklos organizatoriais: tai Lietuvos Respublikoje įregistruoti labdaros ir paramos fondai, biudžetinės įstaigos, asociacijos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės, bendrijos ir religiniai centrai, tarptautinių visuomeninių organizacijų filialai, atstovybės, politinės partijos, profesinės sąjungos, kiti juridiniai asmenys, kurių veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai ir kurių veiklos tikslai nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams. Taigi NVO paprastai yra savanorišką veiklą organizuojančios organizacijos. Savanoriškos veiklos reguliavimas aktualus dėl savanorio ir savanorišką veiklą organizuojančios NVO teisių ir pareigų nustatymo bei savanorio atliekamų funkcijų atskyrimo nuo nelegalaus darbo. Savanorių veikla gali būti panaši į darbuotojo funkcijas, todėl svarbu ją tinkamai aprašyti sudarant savanoriškos veiklos sutartį.

Savanoriškos veiklos organizatoriaus (NVO) pareigos yra:

- 1) Informuoti savanorį apie savanoriškos veiklos pobūdį ir mastą, jos eigą, galimas rizikas;
- 2) Suteikti reikalingą informaciją ir priemones savanoriškai veiklai atlikti;
- 3) Sudaryti su savanoriu savanoriškos veiklos sutartį;
- 4) Savanoriui paprašius, išduoti dokumentą, patvirtinantį savanorio atliktą veiklą, įgytą kompetenciją.

Savanorio pareigos yra:

- 1) Laikytis aptartos savanoriškos veiklos atlikimo tvarkos;
- 2) Kelti savo kompetencijas, jei to reikalauja savanoriškos veiklos organizatorius;

---

³⁵ Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 86-4142.

3) Nepažeisti organizatoriaus ar asmenų, kurių naudai atliekama veikla, teisėtų interesų;

4) Sąžiningai atlikti savo funkcijas.

Savanoriškos veiklos sutartis gali būti žodinė. Savanoriškos veiklos įstatymas nustato du atvejus, kai savanoriškos veiklos sutartis privalomai yra rašytinė: kai kompensuojamos su savanoriška veikla susijusios išlaidos arba kai to reikalauja viena iš sutarties šalių³⁶. Siekiant savanorystės santykių aiškumo ir savanorio bei savanoriškos veiklos organizatoriaus interesų apsaugos rekomenduojama visada sudaryti rašytinę savanoriškos veiklos sutartį. Tokioje sutartyje susitariama dėl savanorystės trukmės ir laiko, išlaidų kompensavimo bei kitų sąlygų, kurios gali būti aktualios.

1.2.3. Labdaros ir paramos įstatymas

Labdaros ir paramos įstatymas nustato labdaros ir paramos teikimo ir gavimo tvarką, tikslus, teikėjus ir gavėjus, kitas labdaros ir paramos teikimui ir gavimui aktualias nuostatas³⁷. Labdaros ir paramos įstatymas aktualus NVO, nes jos gali būti tiek labdaros tiekėjomis, tiek paramos gavėjomis.

NVO gali gauti paramą organizacijos įstatuose bei kituose veiklos dokumentuose numatytiems visuomenei naudingiems tikslams įgyvendinti. Pagal Labdaros ir paramos įstatymą, visuomenei naudingais tikslais laikoma veikla tarptautinio bendradarbiavimo, žmogaus teisių apsaugos, mažumų integracijos, kultūros, religinių ir etinių vertybių puoselėjimo, švietimo, mokslo ir profesinio tobulinimo, neformaliojo ir pilietinio ugdymo, sporto, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos priežiūros, nacionalinio saugumo ir gynybos, teisėtvarkos, nusikalstamumo prevencijos, gyvenamosios aplinkos pritaikymo ir būsto plėtros, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškoms pripažįstamos srityse. Šis sąrašas nėra baigtinis, taigi NVO gali gauti paramą ir neįvardytai visuomenei naudingai ir nesavanaudiškai veiklai vykdyti.

Remiantis Labdaros ir paramos įstatymo 5 str., labdarą gali teikti visos nevyriausybinės organizacijos, jei labdaros teikimas numatytas jų įstatuose ar kitose normose bei veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir jeigu jie pagal šio įstatymo nuostatas turi teisę gauti paramą. Parama pripažįstama, jei ją teikia Lietuvos Respublikos fiziniai ir juridiniai

---

³⁶ Ibid, 9 str. 1 d.

³⁷ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas (1993). *Valstybės žinios*, 21-506.

asmenys, išskyrus politines partijas, politines organizacijas, valstybės ir savivaldybių įmones (su išimtimis), biudžetines įstaigas, valstybės ir savivaldybių institucijas bei Lietuvos banką, užsienio valstybės, užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys, tarptautinės organizacijos.

Siekiant gauti paramą juridiniam asmeniui turi būti suteiktas paramos gavėjo statusas. Pagal Labdaros ir paramos įstatymo 13 str., paramos gavėjo statusas privalo būti suteiktas tais atvejais, kai:

- 1) Juridinio asmens įstatuose yra numatyta vykdyti visuomenei naudingą veiklą;
- 2) Anksčiau paramos gavėjo statusas nebuvo panaikintas dėl paramos gavėjo kaltės;
- 3) Juridinio asmens vadovas nėra arba nebuvo kito asmens, kuriam ne anksčiau kaip prieš vienus metus buvo panaikintas paramos gavėjo statusas dėl paramos gavėjo pažeidimų arba dėl to, kad jis neatitinka minimalių patikimo mokesčių mokėtojo kriterijų, vadovu pažeidimo padarymo metu.

Juridiniams asmenims parama teikiama neatlygintinai perduodant pinigines lėšas ar bet kokį kitą turtą, suteikiant paslaugas, skiriant dalį gyventojų pajamų mokesčio, suteikiant turtą naudotis panaudos teise, testamentu paliekant bet kokį turtą ir kitais būdais. Svarbu pažymėti, jog juridiniai asmenys gautą paramą gali panaudoti tik jų įstatuose (nuostatuose) numatytiems visuomenei naudingiems tikslams, labdarai (jei jie turi teisę ją teikti); kaip parama gautos lėšos ir kitas turtas negali būti perduodami kaip įnašas juridiniam asmeniui, kurio dalyvis yra paramos gavėjas.

Labdaros ir paramos įstatymo 11 straipsnis numato, kad juridiniai asmenys, kurie turi teisę gauti paramą, išskyrus šeimynas, privalo atskirai tvarkyti gautos paramos apskaitą ir jų pačių teikiamos paramos ir (arba) labdaros apskaitą bei pateikti Valstybinei mokesčių inspekcijai mėnesio (jei iš vieno paramos donoro per metus gauta parama viršija 15 000 eurų) ir metinę ataskaitas. Ataskaitose turi būti nurodomi paramos teikėjai, suteiktos paramos vertė bei kaip ši parama buvo panaudota. Atsižvelgiant į tai, kad pagal teisinę formą reguliuojančius įstatymus paramos tam tikrus paramos duomenis reikia nurodyti aiškinamajame rašte, reikalavimai atsiskaitymui už gautą paramą yra pertekliniai, jų supaprastinimas ir dubliavimo panaikinimas sumažintų NVO administracinę naštą.

1.2.4. Labdaros ir paramos fondų įstatymas

Labdaros ir paramos fondų įstatyme reglamentuojama fondų steigimas, veikla, valdymas, pertvarkymas, reorganizavimas ir likvidavimas.

Fondas, tai – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kuris valdo, naudoja jam perduotą ir savo įgytą turtą, tuo turtu disponuoja. Fondas turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti gali tik tam tikrais tikslais – labdaros ir (ar) paramos, prireikus kitokios pagalbos teikimo fiziniams ir juridiniams asmenims visuomenei naudingose ir su naudos sau siekimu nesusijose srityse.

Fondus gali steigti fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, sudarę steigimo sutartį ir įsipareigoję skirti fondui įnašus pinigais ar turtu. Fondą gali steigti ir užsienio subjektai (fiziniai ir juridiniai asmenys). Fondą steigti gali ir vienas asmuo. Iki fondo įregistravimo Juridinių asmenų registre, turi būti parengti fondo įstatai, sušauktas steigiamasis susirinkimas bei sudarytas bent vienas valdymo organas.

Įstatymas įpareigoja fondus turėti VDS ir valdymo organą (vienasmenį ir (ar) kolegialų), fonde gali būti sudaryti ir kiti organai. VDS – aukščiausiasis fondo organas, kuris turi tokias išimtinės teises kaip keisti fondo įstatus, rinkti (skirti) kolegialaus valdymo organo narius ir vienasmenį valdymo organą, kolegialaus valdymo organo pirmininką ir juos atšaukti, tvirtinti fondo metinių finansinių ataskaitų rinkinį arba metinę ataskaitą, priimti sprendimą dėl fondo pertvarkymo ir pabaigos (reorganizavimo ar likvidavimo) ir kita. VDS gali spręsti ir kitus Labdaros ir paramos fondų įstatyme ir fondo įstatuose visuotinio dalininkų susirinkimo kompetencijai priskirtus klausimus, jeigu jieneprikirti kitų fondo organų kompetencijai ir pagal esmę nėra valdymo organo funkcijos. Vienas dalininkas visuotiniame dalininkų susirinkime turi vieną balsą.

Fondas gali neturėti vienasmenio valdymo organo – fondas gali pasirinkti, ar turėti vienasmenį, ar kolegialų valdymo organą, ar abu. Kolegialus valdymo organas privalo būti sudarytas, kai Fondas valdo neliečiamąjį kapitalą.

Už atskaitingumą VDS atsakingas fondo įstatuose nurodytas valdymo organas, kuris VDS turi pateikti metinių finansinių ataskaitų rinkinį ir metinį pranešimą. Tuo atveju, kai fondas nevaldo neliečiamo kapitalo ir, vadovaudamasis Buhalterinės apskaitos įstatymu, yra pasirinkęs supaprastintą apskaitą, vietoj minėtų dokumentų VDS gali pateikti metinę ataskaitą.

Metinių finansinių ataskaitų rinkinys ir metinis pranešimas kartu su auditoriaus išvada (tais atvejais, kai finansinių ataskaitų auditas atliktas), taip pat metinė ataskaita yra vieši

dokumentai. Šie dokumentai, išskyrus fizinių asmenų asmens duomenis, kurie pagal įstatymus, reglamentuojančius fizinių asmenų asmens duomenų apsaugą, viešai neskelbiami, turi būti paskelbti fondo interneto svetainėje, jeigu fondas ją turi. Be to, tretiesiems asmenims turi būti sudarytos sąlygos su šiais dokumentais susipažinti fondo buveinėje. Šie dokumentai taip pat turi būti pateikti Juridinių asmenų registro tvarkytojui. Pastebima, kad, kaip ir kitų NVO reguliavime, atskaitomybės dokumentai turi būti viešinami keliose vietose, nors galėtų būti apsiribojama pateikimu Jurisinių asmenų registru.

Labdaros ir paramos fondų įstatymo 18 str., reglamentuojami fondo veiklos ribojimai. Atkreiptinas dėmesys, jog fondams nepagrįstai draudžiama skolintis – tokiu atveju nesant kitų lėšų gavimo šaltinių iš jų atimama galimybė įveikti finansinius, veiklos vykdymo sunkumus. Lyginant su viešųjų įstaigų reguliavimu pastebima, kad šioms įstaigoms draudimas skolintis nėra numatytas. Tad lieka neatsakytas klausimas, kodėl vienam iš panašias funkcijas atliekančių juridinių asmenų yra užkertamas kelias spręsti finansinius sunkumus skolinantis lėšas.

Fondai reorganizuojami ir likviduojami Civiliniame kodekse nustatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad fondas gali būti pertvarkytas tik į viešąją įstaigą.

1.2.5. Viešųjų įstaigų įstatymas

Viešoji įstaiga – tai pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą³⁸. Atsižvelgiant į šiame įstatyme pateiktą apibrėžimą, galima skirti tris viešosios įstaigos, kaip juridinio asmens, požymius. Pirma, tai – pelno nesiekiantis juridinis asmuo, t. y. jo veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas perviršis (pelnas) negali būti skiriamas dalininkams, viešosios įstaigos organų nariams, darbuotojų premijoms. Antra, tai – viešasis juridinis asmuo. Trečia, viešosios įstaigos tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant visuomenei naudingą veiklą, kuri gali būti įgyvendinama visuomenei teikiant pagalbą viešosios politikos srityse. Pagal apibrėžimą viešosios įstaigos panašios į fondus. Tačiau fondų sąvokoje akcentuojamas perduoto ar kitaip įgyto turto valdymas visuomenei naudingiems tikslams, o viešosios įstaigos sąvokoje aktualus visuomenei

---

³⁸ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-07-19, Nr. 68-1633

naudingos veiklos vykdymas. Toks veiklos vykdymas gali pasireikšti, pavyzdžiui, viešosioms įstaigoms teikiant viešąsias paslaugas.

Viešąją įstaigą gali steigti valstybė, savivaldybės ir kiti iš įstaigos veiklos nesiekiantys sau naudos asmenys. Teisinis pagrindas viešajai įstaigai steigti – steigimo sutartis ar steigimo aktas, kuris pasirašomas esant tik vienam steigėjui. Viešosios įstaigos vykdo savo veiklą įstatų pagrindu.

Viešosios įstaigos, kurios įsteigtos valstybės ar savivaldybių ar jų institucijų, nėra NVO. Pastebima, kad viešosios įstaigos, kurios yra įsteigtos valstybės ar savivaldybių ar jų institucijų, pripažįstamos viešojo subjektais ir jos gali įgyti kitokių teisių ir pareigų nei viešosios įstaigos, kurios yra NVO. Tad viešųjų įstaigų teisine forma naudojasi gana skirtingos organizacijos, o tai kelia teisinio neapibrėžtumo klausimų.

Vykdydama savo veiklą, viešoji įstaiga gali įgyti ir turėti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja įstatymams, viešosios įstaigos įstatams ir veiklos tikslams. Svarbu atkreipti dėmesį, jog viešajai įstaigai draudžiama gautą perviršį (pelną) skirti kitiems veiklos tikslams, negu nustatyta viešosios įstaigos įstatuose; neatlygintinai perduoti viešosios įstaigos turtą nuosavybėn, pagal patikėjimo ar panaudos sutartį viešosios įstaigos dalininkui ar su juo susijusiam asmeniui, išskyrus viešąją įstaigą likviduojant; skolintis pinigų už palūkanas iš savo dalininko ar su juo susijusio asmens; užtikrinti kitų asmenų prievolių įvykdymą.

Viešosios įstaigos įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas per savo valdymo organus. Organai, kuriuos turi turėti įstaiga yra: visuotinis dalininkų susirinkimas ir vienasmenis valdymo organas – vadovas. Viešosios įstaigos įstatuose gali būti numatytas ir kolegialus viešosios įstaigos valdymo organas, taip pat kiti kolegialūs organai. Šių organų narių skaičius, kompetencija, organų narių rinkimo ir atšaukimo tvarka nustatoma viešosios įstaigos įstatuose, tačiau juose numatytas reguliavimas negali prieštarauti imperatyvioms įstatymų normoms, pvz., kolegialus viešosios įstaigos valdymo organas negali spręsti visuotiniam dalininkų susirinkimui priskirtinų klausimų.

Viešosios įstaigos vadovas organizuoja viešosios įstaigos veiklą ir veikia viešosios įstaigos vardu santykiuose su kitais asmenimis, sudaro ir nutraukia darbo sutartis su viešosios įstaigos darbuotojais, yra atsakingas už įstaigos buhalterinės apskaitos organizavimą, metinių finansinių ataskaitų rinkinio ir veiklos ataskaitos parengimą bei pateikimą bei atlieka kitas funkcijas. Dažnai keliamas klausimas, ar su viešosios įstaigos vadovu turi būti sudaroma darbo sutartis. Viešųjų įstaigų įstatyme yra nuostata, kad VDS sudaro darbo sutartį su viešosios įstaigos vadovu ir ją nutraukia, tačiau nėra įvardyta, kad tokia darbo sutartis privalo būti sudaryta. Paminėtina, kad viešosios įstaigos vadovo teisės ir pareigos kyla iš jo paskyrimo

vadovu, o ne darbo sutarties sudarymo. Taigi darytina išvada, kad viešosios įstaigos vadovas gali veikti ir ne darbo sutarties pagrindu, t.y. darbo sutartis su viešosios įstaigos vadovu nėra privaloma.

Kaip ir minėta, viešosios įstaigos vadovas yra atsakingas už metinių finansinių ataskaitų rinkinio, jo audito (kai toks yra atliekamas), ir veiklos ataskaitos pateikimą visuotiniam dalininkų susirinkimui. Jeigu viešoji įstaiga per ataskaitinius finansinius metus gavo paramą, finansinių ataskaitų aiškinamajame rašte turi būti nurodyta informacija apie gautą finansinę ir nefinansinę paramą (nefinansinei paramai priskiriant ir turtą, gautą naudotis panaudos teise) ir jos panaudojimą bei apie kitas per finansinius metus gautas lėšas, jų šaltinius ir panaudojimą. Informacija apie įstaigos gautą paramą turi būti ne tik pateikiama Valstybinei mokesčių inspekcijai, bet ir išsamiai aprašoma aiškinamajame rašte bei paskelbiama įstaigos interneto svetainėje, jei ši tokią turi. Toks platus atsiskaitymas už gautą paramą gali būti laikomas pertekliniu.

Vienas iš privalomų viešosios įstaigos organų yra visuotinis dalininkų susirinkimas. VDS sprendimai priimami paprasta visų susirinkime dalyvaujančių dalininkų balsų dauguma, išskyrus Viešųjų įstaigų įstatyme numatytas išimtis, kai sprendimai privalo būti priimami tik esant ne mažiau nei 2/3 visų VDS dalyvaujančių dalininkų balsų. Kai viešoji įstaiga yra valdoma vieno asmens – viešosios įstaigos savininko, jo raštiški sprendimai prilyginami susirinkimo priimtiems sprendimams.

Viešosios įstaigos pasižymi tuo, jog turi nuosavą kapitalą, kurį sudaro dalininkų kapitalas, perviršis (pelnas) ar deficitas (nuostoliai) bei rezervai iš perviršio (pelno). Dalininkų kapitalas yra lygus dalininkų įnašų vertei, įnašais gali būti pinigai ar kitas materialusis ir nematerialusis turtas. Viešosios įstaigos gali gauti paramą ar kitas negražintinas lėšas, kurias gali naudoti tik šią paramą suteikusiai ar lėšas perdavusiai asmens nurodytiems (jeigu perduodamas šias lėšas, kitą turtą ar suteikdamas paslaugas asmuo davė tokius nurodymus) tikslams.

Viešosios įstaigos reorganizuojamos ir likviduojamos Civiliniame kodekse nustatyta tvarka. Viešoji įstaiga gali būti pertvarkoma į labdaros ir paramos fondą arba biudžetinę įstaigą.

1.2.6. Asociacijų įstatymas

Asociacijų įstatymas detaliai reglamentuoja asociacijų veiklos pagrindus, steigimą, veiklą, valdymą, juridinio asmens pertvarkymą ir pasibaigimą.

Asociacijų įstatymas pateikia asociacijos sąvoką³⁹, tai – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesus ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus⁴⁰. Asociacijų įstatyme pateiktas apibūdinimas nurodo aspektus, kurie išskiria asociacijas iš kitų juridinių asmenų. Pirmia, asociacija, tai – ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, todėl pagal juridinio asmens prievolės neatsako juridinio asmens dalyviai, vadinasi, nei asociacijos nariai, nei valdymo ir (ar) kiti organai už asociacijos prievolės neatsakys asmeniniu turto, išskyrus tą, kurį, pvz., perleido už narystę. Tuo asociacijos, kaip NVO rūšis, skiriasi nuo kitų – dalyvavimas jose paremtas naryste, o ne piniginiu įnašu.⁴¹ Antra, asociacija yra viešasis juridinis asmuo. Trečia, Asociacijų įstatyme yra nurodomas asociacijos veiklos tikslas bei veiklos tikslų ribojimai. Be asociacijos narių veiklos koordinavimo bei atstovavimo nariams ir jų gynimo, asociacija gali tenkinti ir kitus viešuosius interesus. Taip pat Asociacijų įstatymas numato, kad asociacijos veiklos tikslai turi atitikti valstybės įstatymus, nurodo, kokių tikslų siekiančias asociacijas steigti ir kokio pobūdžio veiklą vykdyti draudžiama. Prie neleistinų asociacijos veiklos tikslų ir veikimo būdų priskirtini neapykantos atskiroms visuomenės grupėms, karo, smurto kurstymas, veiklos, kuri būtų priešinga Lietuvos valstybės bei visuomenės tvarkai ir interesams, vykdymas.

Grupei fizinių ar juridinių asmenų, kuriuos vienija bendras tikslas ir, kurių nuomone, tam tikslui pasiekti būtina steigti asociaciją, gali pradėti steigimo procedūrą Asociacijų įstatymo numatyta tvarka. Asmenys, kurie siekia steigti asociaciją, turi atitikti šiuos reikalavimus: amžiaus (sulaukę 18 metų amžiaus), veiksnumo (veiksnūs), taip pat šių asmenų turi būti bent trys. Asociacijos steigimo procedūra užbaigiama asociacijos įregistravimu Juridinių asmenų registre. Prieš naujo juridinio asmens registraciją turi būti pasirašoma steigimo sutartis, sušaukiamas steigiamasis susirinkimas, patvirtinami įstatai, nustatomi asociacijos organai – sudaromas bent vienas valdymo organas.

Asociacijų įstatymas pateikia asociacijos įstatuose privalomai nurodytinos informacijos sąrašą. Asociacijos veiklos tikslai turi būti aiškiai ir išsamiai aprašyti jos įstatuose, nurodant veiklos sritis ir rūšis. Konkrečių ir visą asociacijos veiklą apimančių veiklos tikslų nustatymas įstatuose yra itin reikšmingas nustatant asociacijos veiklos ribas. Asociacija gali įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas bei vykdyti tik tokią ūkinę komercinę veiklą, kuri

---

³⁹ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-745.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262 ;

⁴¹ STUNŽENAITĖ, Milda. *Juridinio asmens ribota civilinė atsakomybė: prigimtis ir ribos*. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 14 ;

neprieštarauja veiklos tikslams ir yra reikalinga tikslams pasiekti. Turto ir lėšų valdymas, naudojimas ir disponavimas taip pat yra ribojamas asociacijos veiklų tikslų.

Asociacijų nepriklausomumą užtikrina draudimas viešosios valdžios institucijoms kištis į asociacijos veiklą ir jos vidaus reikalus. Asociacijų įstatymo 14 straipsnyje įtvirtintos asociacijų veiklos garantijos galėtų būti suprantamos ir aiškinamos kaip garantijos, suteikiančios asociacijoms tam tikrą autonomiškumą viešosios valdžios administracinio kišimosi aspektais, tačiau negali būti vertinamos kaip ribojančios pagal įstatymus veikiančios teisminės valdžios kontrolės. Toks asociacijų veiklos garantijų aiškinimas atitinka ir Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, kurioje nurodoma, kad esminis Konstitucijoje numatytų susivienijimų konstitucinio teisinio statuso elementas yra jų autonomiškumas valstybės valdžios, kitų valstybės ir savivaldybių institucijų, kitaip tariant, viešosios valdžios, atžvilgiu⁴². Tokios garantijos suteikia asociacijoms galimybę nepriklausomai nuo, pavyzdžiui, politinės daugumos požiūrio, atstovauti savo narių interesams.

Asociacijoms draudžiama neatlygintinai perduoti asociacijos turtą jos nariui, darbuotojui ar susijusiems asmenims, mokėti asociacijos steigėjui ar nariui išmokas iš perviršio (pelno), asociacijos turtą ir lėšas skirstyti valdymo organų nariams, darbuotojams, išskyrus su darbo santykiais susijusias išmokas. Taip pat draudžiama suteikti paskolas, skolintis su neproporcingai didelėmis palūkanomis, pirkti prekes už akivaizdžiai per didelę kainą arba parduoti prekes už akivaizdžiai per mažą kainą ir kita. Nors asociacijos veiklos ribojimai yra skirti apsaugoti turtą nuo švaistymo bei nepagrįsto naudojimo ne asociacijos veiklos tikslams tenkinti, šie draudimai neretai atkartoja kituose teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir todėl dalis jų yra pertekliniai.

Asociacija įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus. Asociacija turi turėti valdymo organą – jis gali būti vienasmenis ir (arba) kolegialus. Pagal tai, kokia vidinė struktūra numatoma asociacijos įstatuose, valdymo organų gali būti ir daugiau. Asociacijos turi turėti visuotinį narių susirinkimą arba kitą pasirinktą organą, kuris turėtų VNS teises. Kai pasirenkama sudaryti kitą organą, VNS yra privalomas, jeigu tas kitas organas turi tik dalį VNS teisių.

VNS yra aukščiausias asociacijos organas, galintis priimti svarbiausius sprendimus, pvz. keisti įstatus. Aktualiai narių balsavimo VNS bei visas ar dalį VNS teisių turinčiame organe tvarka. Asociacijų įstatymas nustato, kad vienas narys turi vieną balsą

---

⁴² Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-470/2009;

susirinkime, o jei narys atstovauja kitus narius, tai turi tiek balsų, kiek narių atstovauja. Visgi įtvirtinama galimybė asociacijos įstatuose nusimatyti kitokią balsų pasiskirstymo tvarką, kuri būtų patogesnė konkrečiai asociacijai. Tiesa svarbu tai, kad kita tvarka numatoma įstatuose gali būti taikoma tik tais atvejais, kai numatytas kitas visas ar dalį VNS teisių turintis organas. Tiesiogiai suprantant Asociacijų įstatymo tekstą galima būtų teigti, kad šaukiant VNS (ne visas jo teises ar jų dalį turintį organą) gali būti taikoma tik vienas narys – vienas balsas taisyklė. VNS gali priimti sprendimus tuo atveju, jeigu jame dalyvauja bent pusė narių, nebent įstatai numato kitaip. Taigi, nors ankstesnėse asociacijų įstatymo redakcijose buvo numatytas griežtesnis balsavimo visas ar dalį VNS teisių turinčiame organe reguliavimas, šiuo metu asociacijos gali pasirinkti kaip vykdyti balsavimo procedūrą ir ją apsibrėžti savo įstatuose.

Kitas aktualus su sprendimų priėmimu visas ar dalį VNS teisių turinčiame organe susijęs klausimas yra asociacijos narių (fizinių asmenų) ir narių atstovų (juridinių asmenų) dalyvavimo tvarka. Asociacijų įstatymas numato, kad narys privalo visas ar dalį VNS teisių turinčiame organe dalyvauti asmeniškai pats arba įgalioti kitą asmenį arba sudaryti balsavimo teisės perleidimo sutartį. Kai narys yra juridinis asmuo, jį atstovauti gali tik juridinio asmens darbuotojas, dalyvis ar valdymo organo narys. Šių atstovų įgaliojimo tvarka nėra nustatyta. Toks atstovavimo reguliavimas yra sunkiai paaiškinamas. Nėra aišku, kodėl ribojamas narių-juridinių asmenų dalyvavimas VNS per kitus atstovus. Tokie ribojimai netaikomi kitų teisinių formų juridiniams asmenims. Apskritai atstovavimui kitų teisinių formų juridinių asmenų dalyvių susirinkimuose nėra specialių normų, galioja bendros Civiliniame kodekse nustatytos taisyklės. Asociacijų VNS nėra kažkuo labai išskirtiniai, todėl atstovavimui VNS turėtų būti taikomos bendrosios nuostatos, o atitinkamos Asociacijų įstatymo nuostatos yra perteklinės.

Finansinių metų pabaigoje asociacijos įstatuose nurodytas valdymo organas paruošia metinių finansinių ataskaitų rinkinį ir veiklos ataskaitą arba metinę ataskaitą, ir jas pateikia VNS tvirtinimui. VNS metu atsiskaitoma nariams, užtikrinant, kad nebūtų nusižengta asociacijos steigimo tikslams, o asociacijos įgytos lėšos būtų tinkamai panaudotos.

Finansiniame ataskaitų rinkinyje turi būti nurodyta informacija apie gautą finansinę ir nefinansinę (nefinansinei paramai priskiriant ir turtą, gautą naudotis panaudos teise) paramą ir jos panaudojimą. Pateikiant informaciją apie paramos teikėjus, turi būti atskirai nurodytas kiekvienas paramą suteikęs juridinis asmuo, jo suteiktos paramos dalykas ir jo vertė.

Asociacija gali būti pertvarkoma, reorganizuojama arba likviduojama Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

1.2.7. Lobistinės veiklos įstatymas ir Teisėkūros pagrindų įstatymas

NVO, vykdydamos savo veiklą bei atstovaudamos savo narių ir dalininkų interesus gali siekti daryti įtaką tam tikrų teisės aktų priėmimui arba nepriėmimui. Dėl šios priežasties aktualu įvertinti, ar NVO veikla yra laikoma lobistine veikla, ar ne.

Šiuo metu aktualioje Lobistinės veiklos įstatymo⁴³ redakcijoje deklaruojama, jog šio teisės akto tikslas – užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai. Lobistas – fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, vykdamas lobistinę veiklą. Lobistinė veikla – fizinio asmens, juridinio asmens arba kitos organizacijos ar jų padalinio veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką šiame įstatyme nurodytiems asmenims, kad lobistinės veiklos užsakovo ar lobistinės veiklos naudos gavėjo interesais būtų priimami arba nepriimami teisės aktai. Lobistinė veikla laikoma neteisėta, jei lobistas nedeklaruoja lobistinės veiklos šio įstatymo nustatyta tvarka arba lobistinę veiklą vykdo į lobistų sąrašą neįrašytas asmuo.

Lobistinės veiklos įstatymo 3 str. 2 d. patikslinama, jog lobistu neturi teisės būti juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, kuris yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, taip pat Lietuvos bankas.

Lobistinės veiklos įstatymo 7 str. nurodoma, jog lobistine veikla nelaikoma asmenų veikla, kai jie valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų iniciatyva ir kvietimu atlygintinai ar neatlygintinai kaip ekspertai ar specialistai dalyvauja susitikimuose, posėdžiuose, pasitarimuose dėl teisės aktų projektų rengimo pagal Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymą (2 p.); asmenų veikla, kai jie dalyvauja viešuose susitikimuose, posėdžiuose, pasitarimuose, kituose viešuose renginiuose ir (ar) renginiuose, kurie viešai transliuojami (8 p.); viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veikla (11 p.). Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme viešosios naudos nevyriausybine organizacija laikoma ta nevyriausybinė organizacija, kurios veikla teikią naudą ne tik jos dalyviams, bet ir visuomenei. Taigi viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veikla nebūtų laikoma lobistine. Nustatant, ar organizacija yra viešosios naudos ar ne, svarbu įvertinti kokią veiklą faktiškai vykdo organizacija bei kokios veiklos vykdymas numatytas organizacijos veiklos dokumentuose. Pagal dabartinį reguliavimą grupinės naudos NVO įtaka teisėkūrai būtų laikoma lobistine veikla.

---

⁴³ Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (2020). TAR, 15502.

Nors viešosios naudos NVO nėra laikomos lobistėmis, tam tikrais atvejais šios organizacijos gali siekti daryti įtaką teisėkūrai. Dėl šios priežasties kartu su Lobistinės veiklos įstatymo nuostatomis reikėtų peržvelgti ir Teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatas bei naujausius pakeitimus⁴⁴.

Teisėkūros pagrindų įstatyme vartojama asmens, siekiančio daryti įtaką teisėkūrai (kitai dar vadinamo įtakdario), sąvoka. Tokie asmenys gali savanoriškai įsirašyti į asmenų, darančių įtaką teisėkūrai, sąrašą. NVO naudinga įsirašyti į šį sąrašą, nes organizacijos gali gauti informaciją apie svarstomus teisės aktų projektus, dalyvauti juos rengiant, teikiant išvadas, rinkti informaciją, dalyvauti teisės aktų svarstymuose ir turėti kitas susijusias teises. NVO įrašymas į šį sąrašą užtikrina didesnę NVO veiklos skaidrumą ir atskleidžia organizacijos interesus, taip apt sudaro galimybę NVO patogiau dalyvauti sprendimų priėmime.

1.2.8. Viešųjų pirkimų įstatymas

Viešųjų pirkimų įstatymo⁴⁵ tikslas – užtikrinti efektyvių ir skaidrių viešųjų pirkimų ir projekto konkursų atlikimą. Įstatymas reglamentuoja viešųjų pirkimų valdymo ir atlikimo tvarką, įskaitant viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių vykdymą ir ginčų sprendimo tvarką, nustato viešųjų pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę. Tam tikri Viešųjų pirkimų įstatymo aspektai aktualūs ir NVO, pvz. jis numato kokios organizacijos yra perkančiosios.

Perkančioji organizacija, pagal šio įstatymo 2 str. 25 d., yra:

- 1) Valstybės ar savivaldybės institucija;
- 2) Viešasis ar privatus juridinis asmuo (ar jų asociacija), jei visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešiesiems interesams tenkinti ir jei jis atitinka bent vieną iš šių sąlygų:
  - (a) jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetinių arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų, arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų;
  - (b) yra kontroliuojamas (valdomas) valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų;
  - (c) turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų

---

⁴⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr> 5 prim

⁴⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (2017). TAR, 7550;

nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų; be kita ko, perkančiosiomis organizacijomis laikomos ir minėtų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų, atitinkančių nurodytas sąlygas, asociacija.

NVO aktualus klausimas, ar projektinis finansavimas gali būti laikomas biudžetiniu finansavimu. Pagal Biudžeto sandaros įstatymą, finansavimas yra:

1) lėšų pervedimas į asignavimų valdytojų vadovaujамų biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų sąskaitas jų programoms vykdyti arba

2) tiesioginis biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų išlaidų ir įsigyjamo turto apmokėjimas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų sąskaitų⁴⁶.

Valstybės bei savivaldybių biudžetuose nusimatomas asignavimų planas programoms finansuoti. Taigi pagal šią finansavimo sąvoką NVO laimėtas projektinio finansavimo konkursas nepatenka į Biudžeto sandaros įstatyme nustatytą finansavimą. Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, kad projektinį finansavimą gaunančios NVO nebūtų laikomos finansuojamomis iš valstybės ar savivaldybių lėšų, taigi ir nebūtų laikomos perkančiosiomis organizacijomis.

NVO dažniausiai nebūtų laikomos perkančiosiomis organizacijomis, nes yra nepriklausomos nuo valstybės ir savivaldybių institucijų, tiek nuo jų finansavimo, tiek organizacijos valdyme. Kai organizacija yra pripažįstama neperkančiąja, tai ji vis tiek gali vykdyti viešuosius pirkimus ir kartais turi juos vykdyti, tačiau ji neturi pareigos registruotis kaip perkančioji organizacija ir visas prekes ir paslaugas įsigyti viešųjų pirkimų būdu. Net ir neperkančiosios organizacijos galės vykdyti viešuosius pirkimus, jei to reikalauja, pavyzdžiui, vykdomo projekto finansavimo taisyklės. Svarbu tai, kad savo statusą (perkančioji ar neperkančioji organizacija) nusistato pati organizacija ir, jei yra perkančioji, turi registruotis Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje.

Viešųjų pirkimų įstatymas taip pat nustato rezervuotą teisę dalyvauti tam tikrų paslaugų pirkimuose (Viešųjų pirkimų įstatymo 24 straipsnis). Ši teisė aktuali NVO, kai perkančiosios organizacijos perka tam tikras socialines, kultūrines, sveikatos paslaugas ir gali pasirinkti, kad pirkime gali dalyvauti tik tam tikri tiekėjai, kuriais gali būti NVO. Tokiais tiekėjais yra laikomos:

- 1) organizacijos, kurių tikslas yra teikti susijusias su išvardytomis viešąsias paslaugas;
- 2) organizacijos, kurių pelnas gali būti panaudojamas tik jų veiklos tikslams;

---

⁴⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428/asr>

- 3) organizacijos, kurių valdymo ar dalininkų struktūra pagrįsta darbuotojams suteikiamų nuosavybės ar dalyvavimo įmonės valdyme teisių principais arba reikalauja aktyvaus darbuotojų, paslaugų gavėjų ar suinteresuotų subjektų dalyvavimo įmonės valdyme;
- 4) organizacijos, su kuriomis per paskutinius trejus metus nebuvo sudaryta pirkimo sutartis pagal šį Viešųjų pirkimų įstatymo straipsnį.

Jei perkančiosios organizacijos pasinaudotų Viešųjų pirkimų įstatymo 24 straipsnio nuostatomis, NVO galėtų aktyviai dalyvauti kaip socialinių, kultūrinių ir sveikatos paslaugų tiekėjos ir užsitikrinti finansavimą savo vykdomai veiklai. Visgi rezervuota teisė dalyvauti tam tikrų paslaugų pirkimuose nėra plačiai naudojama.

Taigi svarbu, kad Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos būtų aiškios ir NVO galėtų teisingai įvertinti organizacijos turimą statusą vykdant viešuosius pirkimus. Visgi pastebima, kad Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos iki dabar nėra vienodai suprantamos ne tik tarp NVO, bet ir tarp valdžios institucijų. Todėl vykdant veiklą NVO patiria riziką netinkamai taikyti įstatymo nuostatas ir dėl to nukentėti. Tačiau tuo pačiu paminėtina ir tai, kad vienodos praktikos formavimui nėra būtini įstatymo pakeitimai.

2. NVO teisinės aplinkos reguliavimas kai kuriose ES valstybėse

2.1. Vokietija⁴⁷

Pagal Vokietijos įstatymus, NVO teisinės formos yra: asociacija (oficiali ir neoficiali), fondas (oficiali ir neoficiali), o kai kuriais atvejais ir ribotos atsakomybės verslo įmonė. Oficialios asociacijos, oficialūs fondai ir verslo įmonės turi juridinio asmens statusą. Neoficialios asociacijos tradiciškai buvo laikomos neturinčiomis juridinio asmens statuso, tačiau dabar pripažįstamos turinčios tam tikrų juridinio asmens statuso aspektų.

Vokietijos NVO paprastai reglamentuoja federaliniai įstatymai. Fondams taip pat iš dalies taikoma ir Vokietijos žemių teisė. Federalinis įstatymas naudojamas nustatyti, ar organizacija gali gauti mokesčių lengvatas, tačiau sprendimą šias lengvatas pritaikyti priima vietos mokesčių tarnyba.

NVO nėra specialios teisinės formos, susijusios tik su veikla visuomenės labui. Fondas ar asociacija gali būti steigiami privačios naudos, visuomenės labui arba, asociacijų ir įmonių atveju, abipusės naudos tikslais. Nepaisant to, viešosios naudos organizacijos (organizacijos, tarnaujančios visuotiniams interesams) gali naudotis specialiomis mokesčių lengvatomis, jei jos atitinka mokesčių įstatymų reikalavimus.

Mokesčių lengvatos yra apibrėžtos įvairiuose Vokietijos mokesčių kodeksuose, susijusiuose su pelno mokesčiu, komerciniu mokesčiu, PVM ir paveldėjimo bei dovanų mokesčiais. Mokesčių kodeksas nustato specialius reikalavimus organizacijoms, vykdančioms privilegijuotus mokesčius. Fiskaliniame kodekse skiriami trijų rūšių tikslai, kaip prielaidos privilegijuotiems mokesčiams nustatyti: visuomeninė/ viešoji nauda; geranoriškas; bei tikslai, susiję su bažnyčia.

Pagal Mokesčių kodekso 52 straipsnio pirmąjį poskyrį organizacija siekia viešosios naudos tikslų, jei „jos veikla siekiama paremti plačiąją visuomenę materialiai, intelektualiai ar morališkai“. Naudos gavėjai neturi apsiriboti uždaru žmonių, tokių kaip vienos šeimos nariai ar vienos korporacijos, ratu.

Antrame Mokesčių kodekso 52 str. poskyryje pateikiamas veiklos kryptių, kurios laikomos remiančiomis plačiąją visuomenę, sąrašas, jei tenkinami pirmojo poskyrio reikalavimai: mokslas; religija; visuomenės sveikatos priežiūra; jaunimas ir pagyvenę žmonės;

---

⁴⁷ *Council on Foundations* (2020). Prieiga per internetą: <https://www.cof.org/country-notes/nonprofit-law-germany>;

menas ir kultūra; istorinis išsaugojimas; švietimas; aplinkos apsauga; visuomenės gerovė; neįgalūs ir politiškai persekiojami žmonės; gelbėtojai; traumų prevencija; tarptautinis supratimas ir tolerancija; gyvūnų apsauga; pagalba vystymuisi; vartotojų apsauga; kalinių rehabilitacija; santuoka ir šeima; nusikalstamumo prevencija; sportas (įskaitant šachmatus); vietos istorija ir geografija; gyvulininkystė, augalų veisimas; demokratinė politinė sistema Vokietijoje; pilietinis įsipareigojimas visuomenės labui apskritai.

Organizacija siekia „geranoriškų tikslų“, jei siekia paremti ir padėti žmonėms, kuriems to reikia, arba dėl jų ekonominės padėties, arba dėl fizinės, psichologinės ar psichinės būklės.

„Su bažnyčia susiję tikslai“ apima viešosios teisės religinių bendruomenių paramą, maldos namų statybą, dvasinį tobulėjimą ir religinį švietimą.

2.1.1. Asociacijos Vokietijoje

Asociacija – naryste pagrįsta organizacija, kurios nariai yra susibūrę siekti bendro tikslo. Leidžiama kurtis tiek viešosios, tiek savitarpio naudoms asociacijoms.

Asociacijos oficialiai steigiamos notarinio aktu, kuriame atsispindi ir asociacijos įstatai. Neekonominių asociacijų pagrindinis tikslas ir veikla turi būti ne verslas. Įstatymas numato, kad asociacija gali turėti bet kokią teisėtą tikslą, jei tai nėra prekybos verslo tikslas. Neekonominės asociacijos juridinio asmens statusą gauna įsiregistravusios teisminiu būdu (Civilinio kodekso 21 straipsnis). Norėdama užsiregistruoti, asociacija turi turėti bent septynis narius (Civilinio kodekso 59 straipsnis). Užsiregistravusi asociacija gali turėti mažiau nei septynis narius, bet ne mažiau kaip tris.

2.1.2. Fondai Vokietijoje

Fondas – tai juridinis asmuo, kurio pajamos iš turto naudojamos konkrečiam steigėjo nustatytam tikslui pasiekti.

Pagal Vokietijos Civilinį kodeksą, fondas turi juridinio asmens statusą, kai jį pripažįsta žemės, kurioje fondas siekia buveinės įregistravimo, kompetentinga institucija. Institucija turi pripažinti fondą, jei jis atitinka jam keliamus teisinius reikalavimus. Fondo steigėjais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Fondai gali būti steigiami bet kokiems teisėtiems tikslams, įskaitant šeimos fondus.

Įstatymas nereikalauja, kad fondui būtų sudaryta konkreti pradinė suma, tačiau reikalaujama, kad būtų užtikrintas nuolatinis ir tvarus fondo paskirties propagavimas. Atitinkamai, kompetentingos regioninės valdžios institucijos nustato skirtingas minimalias sumas – paprastai mažiausiai 50 000 eurų. Įstatymų leidėjas taip pat išaiškino, kad fondas taip pat gali būti įsteigtas tik tam tikram laikotarpiui, kuris neturėtų būti trumpesnis nei dešimt metų.

Taip pat verta paminėti, kad žodis „fondas“ organizacijos pavadinime neapsiriboja jos teisinio status apibrėžimu. Kitoms teisinėms organizacijų formoms, tokioms kaip asociacijos, akcinės bendrovės ir ribotos atsakomybės bendrovės, leidžiama pavadinime naudoti papildomą žodį „fondas“. Taigi papildomas žodis „fondas“ negarantuoja, kad NVO teisine prasme yra fondas. Pavyzdžiui, vienas didžiausių Vokietijos fondų – „Robert Bosch Stiftung“ – veikia ribotos atsakomybės bendrovės teisine forma.

2.1.3. Vokietijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas

Skirtingai nei Lietuvoje, Vokietijos NVO reguliavime pastebėtinai organizacijų dvipusiškumas: Lietuvoje NVO natūraliai siejamos tik su visuomenine nauda, o Vokietijoje toks griežtas atribojimas nepastebimas. Asociacija ir bus vadinama asociacija, nepriklausomai nuo to, ar ji sieks visuomeninės, ar privačios naudos. Tačiau, kaip ir minėta, Vokietijos fondų atveju, pats žodis „fondas“ su juridinio asmens teisine forma nesiejamas.

Tačiau visuomeninės naudos sampratos iš esmės apima tas pačias vertybes tiek Lietuvoje, tiek ir Vokietijoje. Lietuvoje visuomenei naudingais tikslais laikoma veikla tarptautinio bendradarbiavimo, žmogaus teisių apsaugos, mažumų integracijos, kultūros, religinių ir etinių vertybių puoselėjimo, švietimo, mokslo ir profesinio tobulinimo, neformaliojo ir pilietinio ugdymo, sporto, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos priežiūros, nacionalinio saugumo ir gynybos, teisėtvarkos, nusikalstamumo prevencijos, gyvenamosios aplinkos pritaikymo ir būsto plėtros, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškoms pripažįstamos srityse⁴⁸. Vokietijoje, kaip ir minėta, visuomenei naudingos veiklos susijusios su mokslu, religija, visuomenės sveikatos priežiūra, jaunimu ir pagyvenusiais žmonėmis, menu ir kultūra, istoriniu paveldu; švietimu aplinkos apsauga, visuomenės gerove, neįgaliaisiais ir politiškai persekiojamais žmonėmis, gelbėtojais, traumų prevencija, tarptautiniu supratimu ir tolerancija, gyvūnų apsauga, pagalba vystymuisi, vartotojų apsauga, kalinių rehabilitacija, santuoka ir

---

⁴⁸ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas (1993). *Valstybės žinios*, 21-506.

šeima, nusikalstamumo prevencija, sportu (įskaitant šachmatus), vietos istorija ir geografija, gyvulininkyste, augalų veisimu, lėktuvų ir šunų sportu; demokratine politine sistema Vokietijoje, pilietiniu įsipareigojimu visuomenės labai apskritai.

Vis dėlto, viešosios naudos siekimas ir visuomeninės veiklos vykdymas Vokietijoje siejamas ne su pačia organizacijų, kaip NVO, teisine forma, tačiau greičiau su mokestinėmis legvatomis.

Pastebėtina, jog, norinti įgyti juridinio asmens statusą, asociacija Vokietijoje turi įsiregistruoti teisiniu būdu, turėdama bent septynis narius. Šį skaičių galima lyginti su privalomu trijų asociacijos steigėjų skaičiumi Lietuvoje. Įsiregistravusi asociacijos Vokietijoje turi turėti nemažiau nei tris narius, tad šiuo atveju reguliavimas Lietuvoje yra paprastesnis.

Skirtingai nei Lietuvoje, fondai Vokietijoje gali būti steigiami ir asmeniniais tikslais, tačiau abiejose valstybėse fondų steigėjais gali būti tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys.

2.2. Prancūzija⁴⁹

Prancūzijos įstatymai pripažįsta dvi pagrindines ne pelno siekiančių organizacijų teises formas: asociacijas ir fondus. Asociacijos gali būti privačios arba viešosios naudos. Viešosios naudos asociacijos skirstomos į dvi kategorijas: visuotinės svarbos ir visuomeninės naudos.

Prancūzijos įstatymai taip pat pripažįsta tris pagrindines fondų formas: komunalinių paslaugų fondus (angl. *public utility foundations*), apsaugotus fondus (angl. *sheltered foundations*) ir įmonių fondus (angl. *corporate foundations*). Taip pat egzistuoja penkios kitos fondų formos, tačiau jos nėra dažnai kuriamos: tyrimų fondai, partnerystės fondai, universitetų fondai, ligoninių fondai ir mokslinio bendradarbiavimo fondai. Visiems šiems fondams galioja skirtingi reguliavimo režimai: pavyzdžiui, tik komerciniai subjektai gali įsteigti įmonės fondą. Nepaisant to, visi fondai turi tarnauti visuomenės labui.

Profesinės sąjungos, religinės organizacijos ir politinės partijos taip pat kvalifikuojamos kaip ne pelno organizacijos.

Asociacijos gali užsiimti bet kokia veikla, išskyrus tas, kurios prieštarauja įstatymams, moralei ar teritorijos ir respublikos vientisumui. Visi fondai turi vykdyti plačiąjai visuomenei naudingą veiklą. Asociacijos ir fondai gali tiesiogiai ar netiesiogiai užsiimti bet

---

⁴⁹ *Council on Foundations* (2020). Prieiga per internetą <https://www.cof.org/content/nonprofit-law-france>;

kokia komercine veikla. Tačiau norint išlikti ne pelno siekiančia organizacija ir gauti mokesčių lengvatas, organizacijos ekonominė veikla neturėtų būti jos „vyraujanti“ veikla.

Mokesčių kodeksas aiškiai draudžia visiems savininkams - įskaitant valdybos narius, vadovus, darbuotojus ir kitas trečiąsias šalis - turėti finansinių interesų bet kurioje NVO. Finansinis nesuinteresuotumas pagal Prancūzijos įstatymus apibūdinamas taip: organizacijos valdymą ir administravimą savanoriškai vykdo tie, kurie neturi tiesioginio ar netiesioginio susidomėjimo jos veikla; pelnas nėra paskirstomas nei tiesiogiai, nei netiesiogiai, o naudojamas tik įstatymuose numatytais organizacijos tikslais; likvidavus, organizacijos nariai ar jų teisių perėmėjai negali gauti jokios turto dalies, išskyrus teisę susigrąžinti įmokas. NVO taip pat draudžiama per daug mokėti už bet kokias prekes ar paslaugas, įskaitant per didelių atlyginimų mokėjimą vadovams ir darbuotojams bei pernelyg dideles išmokas nariams, vadovams ar jų šeimoms. Nepaisant to, visuotinės svarbos asociacijų nariai gali išsaugoti nuosavybės teisę į savo aukas ir, jei tai leidžia organizacijos valdymo dokumentai, bet kokius įnašus į asociacijos steigiamąjį kapitalą ir sumokėtus nario mokesčius (Asociacijų įstatymo dekreto 15 straipsnis).

2.2.1. Asociacija Prancūzijoje

Du ar daugiau asmenų gali įsteigti asociaciją bet kokiai teisėtai veiklai, išskyrus „pelno dalijimąsi“ (Prancūzijos Asociacijų įstatymo 1 straipsnis). Norėdama įgyti juridinio asmens statusą, asociacija turi pranešti atitinkamai prefektūrai (centrinės valdžios teritoriniam padaliniui) apie savo egzistavimą. Asociacijos gali siekti visuotinio intereso ar visuomeninės naudos statuso.

Likvidavus asociaciją, narių įnašai (įskaitant rinkliavas) gali būti gražinti šiems nariams. Visas kitas turtas gali būti perkeltas vyriausybinei įstaigai ar kitai NVO, įgaliotai priimti sutartines aukas, kurios paprastai skiriamos visuomeninę naudą teikiančioms organizacijoms pagal asociacijos valdymo dokumentus arba pagal visuotinės asamblėjos sprendimą (Asociacijų įstatymo dekreto 15 straipsnis). Tačiau panaikinta komunalinių paslaugų asociacija gali perduoti savo turtą vyriausybinėms agentūroms, panašių tikslų turinčioms komunalinių paslaugų organizacijoms arba asociacijoms, kurių tikslai yra išimtinai labdaros arba susiję su moksliniais ar mediciniais tyrimais.

2.2.2. Fondai Prancūzijoje

Pagal 1987 m. liepos 23 d. Filantropijos plėtros įstatymą, fondas ir jo įkūrimas yra veiksmas, kuriuo vienas ar keli asmenys nusprendžia neatšaukiamai priskirti kai kurias gėrybes, teises ar išteklius viešojo intereso ir ne pelno tikslams įgyvendinti. Visuomenės arba bendro intereso sąvoka reiškia naudą, teikiamą visai bendruomenei visuomenės sveikatos, aplinkos, filantropijos ir kitais klausimais.

Fondai yra paveldimi. Šis atributas juos skiria nuo asociacijų, kurios yra tiesiog asmenų ar juridinių asmenų grupės, turinčios bendrą tikslą. Kadangi visi fondai turi veikti visuomenės labui, privačių interesų fondai neleidžiami.

Filantropijos plėtros įstatymas ir Įmonių fondų įstatymas apibrėžia tris pagrindinius fondų tipus: komunalinių paslaugų fondai; apsaugoti fondai; įmonių fondai. Mažiau paplitę kiti fondų tipai: tyrimų fondai, partnerystės fondai, universitetų fondai, ligoninių fondai ir mokslinio bendradarbiavimo fondai.

Likvidavus, įmonės fondas gali paskirstyti savo turtą tik valstybinėms įstaigoms ar komunalinių paslaugų organizacijoms, turinčioms panašių tikslų. Priešingai, komunalinių paslaugų fondas, jį likvidavus, gali paskirstyti savo turtą vyriausybinėms agentūroms, panašių tikslų turinčioms komunalinių paslaugų organizacijoms ar asociacijoms, kurių tikslai yra išimtinai labdaros arba susiję su moksliniais ar medicininiais tyrimais.

Vienas ar keli fiziniai ar juridiniai asmenys gali sukurti komunalinių paslaugų fondą. Užsieniečiai taip pat gali sukurti komunalinių paslaugų fondą; jų teisnumas tai padaryti priklauso nuo jų kilmės šalies, o ne nuo Prancūzijos įstatymų. Prancūzijos įstatymai reikalauja, kad komunalinių paslaugų fondas turėtų pakankamai lėšų, kad įvykdytų savo tikslą. Nors įstatymai nereikalauja minimalios indėlio sumos, praktiškai, 1 milijono eurų suma dažnai nurodoma kaip minimali suma, reikalinga norint užtikrinti stabilų ir pastovų pajamų srautą komunalinių paslaugų fonde. Ši parama gali būti surinkta aukojant ar priėmus palikimą, o įnašai į fondą gali būti mokami dalimis per penkerių metų laikotarpį. Kaip minėta pirmiau, įstatymai reikalauja, kad visi fondai būtų ne pelno siekiantys ir savo turtą naudotų taip, kad tai būtų naudinga visuomenės labui. Norint, kad fondas būtų pripažintas komunalinių paslaugų fondu, privaloma gauti vietos valdžios leidimą. Komunalinių paslaugų fondas taip pat turi gauti vietos valdžios pritarimą prieš keisdamas savo įstatus ar prieš pradėdamas likvidavimo procesą.

Komeraciniai subjektai, įskaitant valstybines ar privačias bendroves, savidraudos draugijas, kooperatyvus ir kitas, yra vienintelės institucijos, kurios gali įsteigti korporacinį-įmonių fondą. Įmonių fondas turi siekti visuotinės svarbos tikslo ir neturi teisės į komunalinių paslaugų organizacijos statusą. Įmonių fondai turi būti steigiami mažiausiai penkeriems metams. Steigėjai gali pratęsti šį laikotarpį papildomam minimaliam trejų metų laikotarpiui.

Steigėjai gali sumokėti sumas į fondą dalimis, paskirstytomis per penkerius metus. Jei yra daugiau nei vienas steigėjas, individualūs įnašai gali būti nevienodi.

2.2.3. Prancūzijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas

Kaip ir minėta, Prancūzijos įstatymai pripažįsta dvi pagrindines ne pelno siekiančių organizacijų teisinės formas: asociacijas ir fondus. Asociacijos gali būti privačios arba viešosios naudos. Viešosios naudos asociacijos skirstomos į dvi kategorijas: visuotinės svarbos ir visuomeninės naudos. Taigi, pastebėtini du pagrindiniai skirtumai nuo reguliavimo Lietuvoje: Prancūzijoje nėra atskiros juridinio asmens teisinės formos, kuri galėtų būti lyginama viešosioms įstaigoms, ir asociacijos Prancūzijoje papildomai klasifikuojamos pagal naudą.

Pastebėtiną panašumą ir asociacijų likvidavimo atveju paskirstant asociacijos turtą ar kitas lėšas. Prancūzijoje likvidavus asociaciją, narių įnašai (įskaitant rinkliavas) gali būti gražinti šiems nariams. Visas kitas turtas gali būti perkeltas vyriausybinei įstaigai ar kitai NVO, įgaliojimai priimti sutartines aukas, kurias paprastai skiriamos visuomeninę naudą teikiančioms organizacijoms pagal asociacijos valdymo dokumentus arba pagal visuotinės asamblėjos sprendimą. Lietuvoje Likęs asociacijos turtas ir lėšos, įstatymų nustatyta tvarka patenkinus visus kreditorių reikalavimus ir asociacijos narių reikalavimus dėl asociacijos turto dalies, neviršijančios nario stojamojo įnašo ar mokesčio, iki asociacijos išregistravimo iš juridinių asmenų registro perduodami kitam ar kitiems viešiesiems juridiniams asmenims, kuriuos nustato visuotinis narių susirinkimas ar teismas, priėmęs sprendimą likviduoti asociaciją⁵⁰.

Skirtingai nei Vokietijoje, Prancūzijoje ir Lietuvoje fondai steigiami tik visuomenės labui. Visuomenės arba bendro intereso sąvoka Prancūzijos teisiniame reglamentavime reiškia naudą, teikiamą visai bendruomenei visuomenės sveikatos, aplinkos, filantropijos ir kitais klausimais. Vis dėlto, skirtingai nei Lietuvoje, fondai Prancūzijoje yra paveldimi. Todėl spręstina, jog atsižvelgiant į tai, kad jų tikslas yra tenkinti visuomeninius interesus, Lietuvos teisinė fondų aplinka yra jiems palankesnė – čia sudaromos „prieinamesnės“ galimybės jiems steigtis.

---

⁵⁰ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-745.

2.3. Lenkija⁵¹

Lenkijoje yra dvi pagrindinės ne pelno siekiančių nevyriausybinų organizacijų formos: asociacijos ir fondai. Šioms NVO leidžiama kreiptis dėl viešosios naudos organizacijos statuso suteikimo. Su tam tikromis išimtimis, asociacijos ir fondai yra tinkami šiam statusui įgyti. Akcinės bendrovės, ribotos atsakomybės įmonės, sporto klubai, turintys teisinę bendrovių formą, bažnyčiose veikiančios juridiniai asmenys, socialiniai kooperatyvai ir vietos valdžios vienetų asociacijos taip pat gali gauti viešosios naudos organizacijos statusą, kai jos atitinka Viešosios naudos įstatyme nustatytus reikalavimus. Tačiau minėto tipo organizacijos negali būti laikomos „nevyriausybėmis organizacijomis“.

Lenkijos Respublikos Konstitucijos 12 str. numatytas teisinis asociacijų laisvės pagrindas: „Lenkijos Respublika užtikrina laisvę kuriant ir veikiant profesinėms sąjungoms, ūkininkų socialinėms ir profesinėms organizacijoms, draugijoms, piliečiams judėjimams, kitoms savanoriškoms asociacijoms ir fondams“. Šią laisvę ribojama tik „[politinėms] partijoms ir kitoms organizacijoms, kurių programos remiasi totalitariniais metodais ir nacizmo, fašizmo ir komunizmo veiklos būdais, taip pat toms, kurių programos ar veikla sankcionuoja rasinę ar tautinę neapykantą. smurto taikymą, siekiant valdžios arba paveikti valstybės politiką“ (Konstitucijos 13 straipsnis).

„Nevyriausybė organizacija“, tokia kaip fondas ar asociacija, tam, kad įgytų viešosios naudos organizacijos statusą, turi atitikti keletą reikalavimų: Organizacija turi dalyvauti visuomenės labui skirtoje veikloje, kurios tikslas – duoti naudos visai visuomenei ar konkrečiai asmenų grupei, su sąlyga, kad ši grupė pasirenkama dėl jos ypač sunkios padėties, pavyzdžiui, gyvenimo ar finansinių sąlygų, palyginti su likusia visuomene; Organizacija turi būti nuolat dalyvavusi viešosios naudos veikloje mažiausiai dvejus metus prieš pateikdama prašymą suteikti šį statusą; organizacija yra komerciškai aktyvi, komercinė veikla turi būti grynai papildanti pagrindinę veiklą, kuri turi būti naudinga visuomenei; Pajamų perteklius, likęs po išlaidų padengimo, turi būti naudojamas visuomenės labui; Be valdybos ar kito valdymo organo, organizacija turi turėti atskirą valdžią skirta tikrinimui ir priežiūrai; Įstatuose ar kituose organizacijos vidaus nuostatuose turi būti nuostatos, draudžiančios atlikti tam tikrus įstatymų nurodytus veiksmus, kurie sukeltų interesų konfliktą ar sukčiavimą; Organizacijoms, teisėtai susibūrusioms kaip asociacijos, draudžiama vykdyti visuomenei naudingą veiklą tik savo narių labui.

---

⁵¹ *Council on Foundations* (2020). Prieiga per internetą: <https://www.cof.org/content/nonprofit-law-poland>;

Norėdama kreiptis dėl viešosios naudos organizacijos statuso įgyjimo, organizacija Valstybinių teismų registrai turi pateikti prašymo formą, finansinę ataskaitą ir organizacijos įstatus. Organizacija šį statusą įgyja, kai paskelbiamas sprendimas jį suteikti.

2.3.1. Asociacijos Lenkijoje

Asociacijų įstatyme asociacija apibrėžiama kaip savarankiška, ilgalaikė (narystės) organizacija, susikūrusi nemokamai, pelno nesiekiančiam tikslui. Asociacijos gali būti steigiamos Lenkijos piliečių ar užsieniečių, kurie yra registruoti Lenkijoje. Niekas negali būti verčiamas jungtis į asociaciją arba negali būti sutrukdytas laisvai išstoti iš asociacijos.

Asociacija gali laisvai apibrėžti savo tikslus, veiklos programą ir organizacinę struktūrą bei priimti vidinius sprendimus dėl savo veiklos. Jos tikslus ir veiklą riboja tik kiti įstatymai, skirti užtikrinti nacionalinį saugumą, viešąją tvarką, visuomenės sveikatos ir moralės apsaugą bei kitų asmenų teisių ir laisvės apsaugą.

Nutraukus asociacijos veiklą jos nutarimu ar teismo sprendimu, likęs turtas paskirstomas asociacijos įstatuose nurodyta tvarka. Jei šiuose dokumentuose minėtasis klausimas nereguliuojamas, teismas turtą paskirsto socialiniu tikslu.

2.3.2. Fondai Lenkijoje

Fondų įstatymas neapibrėžia sąvokos fondo sąvokos, tačiau samprata atskleidžiama sistemiškai aiškinant atitinkamo įstatymo nuostatas: tai naryste nepagrįsta organizacija, kurią įsteigė Lenkijos piliečiai ar užsieniečiai, sulaukę pilnametystės ar Lenkijos ar užsienio juridiniai asmenys (perleidę pradinius įnašus), bei kuri siekia ekonomiškai ir socialiai naudingų tikslų ryšiumi su Lenkijos Respublikos interesais.

Fondai gali būti steigiami notaro patvirtintu dokumentu, kuriame išreiškiamas steigėjo noras sudaryti fondą. Negalima nustatyti minimalios ar maksimalios pradinio įnašo vertės; tačiau, jei fondas planuoja užsiimti ekonomine veikla, šiai veiklai reikia skirti bent 1000 Lenkijos zlotų (PLN).

Fondas gali būti steigiamas tik ekonomiškai ir socialiai naudingiems tikslams, atsižvelgiant į esminį Lenkijos Respublikos interesą, pavyzdžiui: sveikatos apsauga, ekonomikos ir mokslo plėtra, švietimas, kultūra ir vaizduojamasis menas, gerovė, aplinkos apsauga ir žmonių apsauga ir kt.

Fondas likviduojamas, jei buvo pasiekti jo tikslai arba jei išsenka jo finansinis turtas. Jei jo įstatuose nenurodyta, kaip turtas turi būti paskirstytas fondą likvidavus, teismas šį klausimą išsprendžia atsižvelgdamas į fondo tikslus.

2.3.3. Lenkijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas

Lenkijoje nevyriausybinėmis organizacijomis laikomos tik asociacijos ir fondai. Taip pat kaip ir Lietuvoje, asociacijų ir susirinkimų laisvės principas Lenkijoje žinomas ne tik iš tarptautinės teisės aktų, tačiau ir Lenkijos Konstitucijos.

Atkreiptinas dėmesys, jog nevyriausybinių organizacijų kontekste skiriamas didesnis dėmesys viešosios naudos statuso apibrėžimui – sąlygos šiam statusui įgyti aptartos tyrimo 2.3 dalyje. Lietuvoje viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų suprantama kaip nevyriausybinių organizacijų, kurios veikla teikia naudą ne tik jos dalyviams, bet ir visuomenei⁵². Spręstina, jog toks reglamentavimas, koks aptartas esantis Lenkijoje, galėtų būti geruoju pavyzdžiu Lietuvoje tam, kad viešosios naudos statusas nebūtų išskirtinai vertinamasis, todėl dažnai subjektyvus, klausimas. Šiuo metu Lietuvoje viešosios naudos statuso kriterijai įstatymo lygmeniu nėra įtvirtinti, šis klausimas pavestas spręsti Vyriausybei.

Tiek asociacijų, tiek fondų teisinės aplinkos reguliavimas Lenkijoje kategoriškai nesiskiria nuo šių teisinių formų organizacijų veiklos reglamentavimo Lietuvoje.

2.4. Slovėnija⁵³

Slovėnijos Respublikoje yra trys pagrindinės ne pelno organizacijų formos: asociacijos; institutai, kurie gali būti privatūs arba vieši; ir fondai.

Bet kurios asociacijos turto dalies paskirstymas jos nariams yra draudžiamas. Institutų įstatymas ir Fondų įstatymas paprastai aiškinami siekiant užkirsti kelią nuosavybės interesų egzistavimui, tačiau įstatymas turto skirstymo aiškiai nedraudžia.

Asociacijos gali užsiimti abipusės naudos ir viešosios naudos veikla. Institutai gali užsiimti bet kokia teisėta ne pelno siekiančia veikla, kuria siekiama Institutų įstatyme išvardytų tikslų: švietimo, mokslo, kultūros, sporto, sveikatos, socialinės gerovės, vaikų priežiūros, neįgaliųjų priežiūros, socialinės apsaugos ar kitų pelno siekimo tikslai. Viešieji institutai

---

⁵² Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas (2013). TAR 18.

⁵³ *Council on Foundations* (2018). Prieiga per internetą: <https://www.cof.org/country-notes/slovenia>;

privalo teikti paslaugas plačiajai visuomenei, o privačių institutų paprastai nėra. Fondai reikalingi siekiant visuomenės naudos ar labdaros tikslų.

Nevyriausybinių organizacijų įstatymas, priimtas 2018 m. kovo mėn., nustato vienodus kriterijus organizacijoms, siekiančioms įgyti viešosios naudos statusą. Norėdama gauti viešosios naudos statusą, organizacija privalo: užtikrinti, kad jos nariai nebūtų viešieji juridiniai asmenys (jei tai narystės organizacija); būti registruota ir aktyvi mažiausiai dvejus metus prieš kreipiantis dėl visuomenės naudos statuso; savo įstatuose apibrėžti viešosios naudos veiklą, kurią ji vykdys; parodyti savo viešosios naudos veiklos poveikį; įrodyti, kad dvejus metus iki paraiškos pateikimo organizacija daugiausia naudojo savo išteklius ir reguliariai rėmė įstatymų numatytą viešosios naudos veiklą, taip pat kitą veiklą ir programas, kurios atitinka visuomenės interesus; priimti strategiją tęsti viešosios naudos veiklą mažiausiai dvejus metus, gavus viešosios naudos statusą; įrodyti, jog nebuvo nubausta bauda už sunkų mokestinį ar kitą sunkų nusikaltimą; įrodyti, jog nebuvo teista už nusikalstamą veiką; įrodyti, jog jai nepradėta bankroto ar likvidavimo procedūra; įgyvendinti kitas sąlygas, jei tai numato įstatymai. Įstatymai, išskyrus NVO įstatymą, išskiria specialias visuomenei naudingų organizacijų kategorijas, tokias kaip humanitarinės organizacijos, neįgaliųjų organizacijos ir jaunimo organizacijos.

Viešosios naudos veikla siejama su mokslu, kultūra, sportu, švietimu, sveikatos priežiūra, vaikų ir neįgaliųjų priežiūra, socialine gerove, aplinkos apsauga, gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimu ar religija. Atkreiptinas dėmesys, jog kai kuri visuomenei naudinga veikla yra reglamentuojama specialiais teisės aktais, tokiais kaip Humanitarinių agentūrų įstatymas ir Neįgaliųjų organizacijos įstatymas, kuriuose nustatytos specialios viešosios naudos statuso gavimo procedūros ir apibrėžtos kai kurios su tokiu statusu susijusios teisės ir pareigos.

2.4.1. Asociacijos Slovėnijoje

Asociacijos yra nepriklausomos, ne pelno siekiančios narystės organizacijos, kurias steigėjai steigia siekdami bendrų interesų. Apskritai asociacijas reglamentuoja Asociacijų įstatymas, nors tokias specializuotas asociacijas kaip politinės partijos, politiniai judėjimai, bažnyčios ir religinės organizacijos reglamentuoja atskiri įstatymai. Asociacijos negali būti steigiamos siekiant gauti pelno, nors jos gali būti užsiimti ekonomine veikla, susijusia su jų tikslais ir tiek, kiek reikia jų tikslams pasiekti

Asociacijos, pradamos likviduoti, nutarime turi būti įvardijama kita asociacija, institutas, fondas ar kitas ne pelno siekiantis juridinis asmuo, kurio paskirtis yra panaši, ir kuriam bus perduotas likęs turtas. Jei teisių perėmėjas nėra nustatytas, likęs turtas turi būti perduotas vietos valdžiai. Svarbu tai, kad asociacijos turtas negali būti paskirstytas asociacijos nariams.

2.4.2. Institutai Slovėnijoje

Institutai yra narystės organizacijos, kurios gali vykdyti veiklą švietimo, mokslo, kultūros, sporto, sveikatos, socialinės rūpybos, vaikų priežiūros, neįgalųjų priežiūros, socialinės apsaugos ar kitos ne pelno siekiančios veiklos srityse. Institutai skirstomi į dvi kategorijas: privatūs institutai ir valstybiniai institutai.

Privačius institutus gali steigti vidaus ar užsienio juridiniai asmenys. Jie gali užsiimti ekonomine veikla, kuria siekiama jų tikslų.

Viešieji institutai privalo teikti „viešąsias paslaugas“ – ši sąvoka nėra apibrėžta įstatyme, bet suprantama kaip plačiai visuomenei prieinamos paslaugos. Privalomas Viešojo instituto steigėjas turi būti viešasis subjektas, pvz., Vietos savivaldybė, o bendrasteigėjais gali būti kiti juridiniai ar fiziniai asmenys. Viešieji institutai yra juridiniai asmenys, nebent įstatymai ar savivaldybės ar miesto sprendimas numato kitaip.

Institutų įstatymas nereguliuoja instituto turto paskirstymo likviduojant. Steigėjai valdančiuose dokumentuose gali nurodyti, kaip turtas turėtų būti paskirstytas. Nesant nurodymų vadovaujančiuose dokumentuose, bet koks likęs instituto turtas grąžinamas steigėjui. Ta pati likvidavimo praktika taikoma ir privatiems, ir viešiesiems institutams.

2.4.3. Fondai Slovėnijoje

Fondai – tai dotacijas teikiančios, turtu pagrįstos organizacijos, kurias įsteigė užsienio ar šalies juridiniai ar fiziniai asmenys, visuotinai naudingais ar labdaros tikslais. „Visuotinai naudinga“ yra veikla mokslo, kultūros, sporto, švietimo, sveikatos priežiūros, vaikų ir neįgalųjų priežiūros, socialinės gerovės, aplinkos apsaugos, gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimo ar religijos srityse. Fondas gali užsiimti visomis veiklomis, reikalingomis siekiant savo tikslų, įskaitant ekonominę veiklą.

Fondo pajamos turi būti išleidžiamos tik fondo tikslams įgyvendinti. Fondo valdybos nariui draudžiama dalyvauti sprendžiant reikalus, susijusius su tuo asmeniu, jo sutuoktiniu ar artimais giminaičiais. Ribojamos sumos, kurias fondai gali skirti valdybos nariams už jų darbą, su kelionėmis susijusių išlaidų kompensavimui ir kt.

Fondų likvidavimo atveju, likęs turtas paskirstomas kitam fondui, kuris siekia to paties tikslo. Jei tokio fondo nėra, turtas turėtų būti paskirstytas fondui, kurio veikla panaši į likviduojamojo. Jei nė vienas kitas fondas neturi panašių tikslų, likusį fondo turtą galėtų panaudoti vietos valdžia, turint omenyje, kad pinigai buvo gauti visuomenės labui ar labdarai.

2.4.4. Slovėnijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas

Remiantis tuo, kas išdėstyta aukščiau, pastebėtina, jog pagrindinės NVO teisinės formos Slovėnijoje ir Lietuvoje nesiskiria, tai – asociacijos ir fondai. Darytina išvada, jog, nors institutai Slovėnijoje gali būti tiek viešieji, tiek ir privatūs, privatūs institutai galėtų būti prilyginti Lietuvoje egzistuojančioms viešosioms įstaigoms, kaip NVO, tačiau atkreiptinas dėmesys į jų skirtumus: Slovėnijoje privatūs institutai gali būti steigiami tik juridinių asmenų iniciatyva; be kita ko, tiek viešieji, tiek ir privatūs institutai Slovėnijoje yra narystės organizacijomis, tuo tarpu Lietuvoje viešosios įstaigos, kaip NVO, grindžiamos piniginiu įnašu.

Taip pat kaip ir Lenkijoje, Slovėnijoje skiriamas dėmesys viešosios naudos statuso apibrėžimui, nurodomi aiškūs reikalavimai organizacijoms, norinčioms įgyti šį statusą. Toks reguliavimas yra sveikintinas ir, kaip minėta 2.3.3 dalyje, turėtų tapti geruoju pavyzdžiu NVO teisinės aplinkos Lietuvoje kontekste.

2.5. Kroatija⁵⁴

Kroatija yra dvi pagrindinės ne pelno siekiančių nevyriausybinių organizacijų formos: asociacijos; ir fondai.

Asociacijos ir fondai yra juridiniai asmenys, kuriems paprastai taikomos kitų juridinių asmenų teisės ir pareigos. Asociacija gali vykdyti veiklą, kuri skatina jos įstatuose nustatytus tikslus ir neapsiriboja visuotinai naudingais ar labdaros tikslais. Kita vertus, fondas paprastai turi siekti naudingų ar labdaringų tikslų.

---

⁵⁴ *Council on Foundations* (2019). Prieiga per internetą: <https://www.cof.org/content/nonprofit-law-croatia>;

Paprastai viešosios naudos organizacijos identifikuojamos tik pagal jų veiklą. Asociacijos veikla bus laikoma viešosios naudos veikla, jei ji bus susijusi su: žmogaus teisių apsauga ir propagavimu; tautinių mažumų teisių apsauga ir skatinimu; neįgaliųjų ar pagyvenusių žmonių apsauga; taikos palaikymu; kova su smurtu ir diskriminacija; vaikų ir jaunimo apsauga ir aktyvaus jų dalyvavimo visuomenėje skatinimu; priklausomybės prevencija ir kova su ja; demokratinės politinės kultūros plėtra; savanorystės skatinimu ir plėtra; socialinės paslaugos ir humanitariniu darbu; socialinio verslumo plėtra; vartotojų teisių apsauga; gamtos ir aplinkos apsauga; kultūros paveldo apsauga; tvarių vystymusi; vietos bendruomenės plėtra; tarptautiniu vystomuoju bendradarbiavimu; sveikatos apsauga; mokslo skatinimu; švietimu ir mokymusi visą gyvenimą; kultūra ir menu; sportu; ir kita veikla, kuri pagal savo pobūdį ar specialius reglamentus gali būti laikoma visuomenei naudinga veikla.

2.5.1. Asociacijos Kroatijoje

Asociacija yra savanoriškai įsteigta fizinių ar juridinių asmenų organizacija, sukurta ir veikianti siekiant jos steigimo dokumentuose (įstatuose) numatytų tikslų, nesusijusių su pelno gavimu. Asociaciją tiesiogiai arba per išrinktus atstovus valdo jos nariai, kurių veikla turi būti grindžiama demokratinio atstovavimo principais. Asociacijos gali siekti „apsaugoti ir skatinti spręsti visuomenės ar abipusio intereso, žmogaus teisių ir laisvių, aplinkos ir gamtos apsaugos ir tvaraus vystymosi, humanitarinės, kultūrinės, švietimo, socialinės, profesinės, sporto, technikos, sveikatos priežiūros, mokslo ir kitas problemas“, tačiau negali siekti neteisėtų tikslų. Asociacija, skirtingai nei fondas, neapsiriboja paprastai naudingais ar labdaringais tikslais.

Asociacija negali vykdyti jokios veiklos siekdama pelno savo nariams ar trečiosioms šalims. Bet koks asociacijos uždirbtas pelnas turi būti naudojamas tik jos įstatuose nustatytiems tikslams pasiekti. Įstatymai nereglamentuoja kitų asociacijos išlaidų kompensavimo. Be kita ko, asociacijai draudžiama gražinti aukas ir turtą steigėjams, net jei jos steigimo sutartis tai leidžia.

Pagal Kroatijos įstatymus likviduotos NVO turtas paprastai paskirstomas pagal NVO steigimo dokumentą. Tačiau įstatymai nustato tam tikrus apribojimus. Likvidavus, bet koks asociacijos turtas yra paskirstomas kitai asociacijai, įstaigai ar fondui, turinčiam tuos pačius ar panašius tikslus, remiantis jos narių sprendimu ir pagal jos įstatus. Įstatymas reikalauja, kad įstatuose būtų išdėstytas turto paskirstymo likvidavimo atveju planas, laikantis

įstatymų nustatytų apribojimų. Turtas negali būti platinamas asociacijos steigėjams, nariams, teisiniams atstovams, darbuotojams ar susijusiems asmenims. Turtas, gautas iš valstybės ir vietos valdžios institucijų, ES fondų ar kitų viešųjų šaltinių, turi būti gražintas donorams. Jei dėl kokių nors priežasčių turtas negali būti skirstomas pagal asociacijos įstatus, jis turi būti išdalytas vietinei valdžiai, kurios jurisdikcijai priklauso asociacija, atsižvelgiant į asociacijos registracijos adresą.

2.5.2. Fondai Kroatijoje

Fondas yra tam tikra nuosavybės forma, kuria vykdoma „visuotinai naudinga“ arba „labdaringa“ veikla. Fondas siekia „visuotinai naudingo“ tikslo, jei juo siekiama pagerinti žmogaus teises (įskaitant pilietines teises), sustiprinti demokratines institucijas, apsaugoti aplinką ar gamtą, skatinti darnų vystymąsi arba užsiimti kultūrine, švietimo, mokslo, dvasine, moraline, sporto, sveikatos priežiūros ir aplinkosaugos veikla. Naudos gavėjai neturi būti plačioji visuomenė, tačiau fondas laikomas visuotinai naudinga, net jei jo veikla naudinga tik tam tikros profesijos, tautybės, religijos ar kitos grupės nariams. Fondas paprastai steigiamas neribotam laikotarpiui, tačiau jis taip pat gali būti steigiamas tik tol, kol bus įgyvendinta jo paskirtis. Fondą gali steigti vienas ar keli vidaus ir (ar) užsienio fiziniai ar juridiniai asmenys arba valstybė.

Fondo turtas gali būti naudojamas tik fondo tikslams įgyvendinti, kurie turi būti naudingi ar labdaringi. Turto vertė neturi būti mažinama, nebent fondo steigimo rašte ar įstatuose yra nuostata, leidžianti sumažinti turto vertę, arba jei būtina sumažinti turto vertę, siekiant įgyvendinti fondo paskirtį. Fondo valdymo organų nariai neturi teisės į atlyginimą už jų darbą. Organizacijos nariams gali būti atlyginama, jei tai leidžia fondo įstatai, bet tik iš fondo pajamų, o ne iš pagrindinio kapitalo.

Fondo turtas negali būti gražinamas steigėjams po likvidavimo, tačiau jis gali būti atiduotas kitam panašų tikslą siekiančiam fondui ar asociacijai arba vietos ar regionų vyriausybėms. Likvidavus fondą, jo turtas paprastai paskirstomas pagal jo steigimo raštą ar jo įstatus kitam fondui, siekiančiam panašių tikslų, arba asociacijai, turinčiai panašių tikslų, arba vietos ar regionų valdžiai. Jei nė vienas iš šių paskirstymų neįmanomas, turtas priskiriamas teritorijos, kurioje yra fondas, vietos valdžiai.

2.5.3 Kroatijos ir Lietuvos NVO teisinės aplinkos palyginimas

Kaip ir Lietuvoje, Kroatijoje yra šios NVO teisinės formos – asociacijos ir fondai. Kadangi šių NVO formų teisinė aplinka ir veiklos reglamentavimas beveik nesiskiria, aptartini tik asociacijų ir fondų pabaigos ypatumai, reglamentavimo skirtumai Lietuvoje ir Kroatijoje.

Lietuvoje asociacijos likvidavimo atveju likęs asociacijos turtas ir lėšos, įstatymų nustatyta tvarka patenkinus visus kreditorių reikalavimus ir asociacijos narių reikalavimus dėl asociacijos turto dalies, neviršijančios nario stojamojo įnašo ar mokesčio, iki asociacijos išregistravimo iš juridinių asmenų registro perduodami kitam ar kitiems viešiesiems juridiniams asmenims, kuriuos nustato visuotinis narių susirinkimas ar teismas, priėmęs sprendimą likviduoti asociaciją.⁵⁵

Fondų atveju Lietuvoje, likęs fondo turtas ir lėšos (išskyrus fondo gautus paramos dalykus), įstatymų nustatyta tvarka patenkinus visus kreditorių reikalavimus ir fondo dalininkų reikalavimus dėl fondo turto dalies, neviršijančios dalininko įnašo į fondą, iki fondo išregistravimo iš Juridinių asmenų registro perduodami kitam ar kitiems fondams, kurių įstatuose nustatyti tokie patys kaip ir likviduojamo fondo visuomenei naudingi tikslai ir kuriuos nustato dalininkų susirinkimas ar teismas, priėmęs sprendimą likviduoti fondą⁵⁶.

Kroatijoje, tiek likviduojant asociaciją, tiek ir fondą, likęs turtas gali būti paskirstomas ir kitiems fondams, kurių tikslai ir paskirtis sutampa su likviduojamojo, ir vietos valdžiai. Akivaizdu, jog Lietuvos NVO teisinis reguliavimas neįtvirtina alternatyvos likviduojamos NVO (konkrečiai – asociacijos ar fondo) turtą perduoti valstybei. Darytina išvada, jog, atsižvelgiant į NVO nepriklausomumo principus, šio klausimo reguliavimas Lietuvoje yra tinkamas.

---

⁵⁵ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-745.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 32-787;

3. Išvados ir pasiūlymai

1. Vertinant NVO atskaitomybės dokumentų turinį daroma išvada, kad metinių finansinių ataskaitų aiškinamuosiuose raštuose nepagrįstai reikalaujama išsamiai aprašyti gautos paramos donorus, paramos vertę ir panaudojimą. Ataskaitos apie gautą paramą jau yra teikiamos Valstybinei mokesčių inspekcijai, papildomas aprašymas yra perteklinis, sukuriantis nereikalingą administracinę naštą.
2. Reikalavimas metinės atskaitomybės dokumentus viešinti NVO interneto svetainėse yra nebūtinus, nes šios ataskaitos yra prieinamos Juridinių asmenų registro svetainėje.
3. Atsižvelgiant į tai, jog viešųjų įstaigų steigėja gali būti ir valstybė ir (ar) savivaldybės, pastebėtina viešųjų įstaigų ir viešųjų įstaigų, kurios yra NVO atribojimo problematika. Valstybės ir (ar) savivaldybių įsteigtos viešosios įstaigos yra viešojo sektoriaus subjektai, todėl joms taikomas iš dalies kitoks reguliavimas. Pastebima, kad vienu Viešųjų įstaigų įstatymu siekiama sureguliuoti labai skirtingo pobūdžio viešąsias įstaigas.
4. Kadangi asociacijų tikslas yra atstovauti savo narių interesams ir juos ginti, Asociacijų įstatyme pastebėtinas nepagrįstas veiklos ir kitų procedūrų individualaus pritaikymo kiekvienos asociacijos pasirinkimu ribojimas: pavyzdžiui, narių atstovavimo visuotiniame narių susirinkime ribojimai.
5. Atkreiptinas dėmesys, jog fondams nepagrįstai draudžiama skolintis – tokiu atveju iš jų atimama galimybė įveikti finansinius, veiklos vykdymo sunkumus, nesant kitų lėšų gavimo šaltinių.
6. Teigiamai vertintini Lietuvos Respublikos nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymo pakeitimai ir papildymai: patikslinta NVO samprata, aprašytas NVO finansavimas, reglamentuota NVO fondo veikla, sukurtas įstatyminis pagrindas kaupti informacijai apie NVO. Tačiau paminėtina, kad dėl NVO apibrėžime likusių „pilkujų zonų“ vis dar nėra įmanoma sudaryti baigtinį NVO sąrašą;
7. Pabrėžtinus būtinumas formuoti vieningą Viešųjų pirkimų įstatymo taikymo praktiką dėl NVO priskyrimo (ne)perkančiosioms organizacijoms.

8. Išanalizavus užsienio valstybių pavyzdžius akivaizdu, jog dažniausiai susiduriama su tokiomis NVO teisinėmis formomis, kaip asociacijos ir fondai. Vis dėlto, užsienio valstybių praktika rodo, jog šios NVO teisinės formos dažnai gretinamos su „privačia“ nauda, todėl spręstina, ar Lietuvoje populiariausios NVO teisinės formos (asociacijos, viešosios įstaigos bei labdaros ir paramos fondai) neturėtų būti privatūs, o ne viešieji juridiniai asmenys.
9. Atsižvelgiant į aptartą užsienio valstybių praktiką bei NVO plėtros įstatymo nuostatas, pastebėtinas viešosios naudos NVO statuso platesnio taikymo nebuvimas.
10. Siektinas kuo aiškesnis NVO įvairių ribojimų pagrindimas, perteklinių draudimų atsisakymas, užtikrinant ne per didelę administracinę naštą NVO.